

Opetushallitus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022 ja Heinäveden kunnan varhaiskasvatussuunnitelma

Määräys OPH-700-2022

Sisällys

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat	3
1.1 Paikallisesti päätettävät asiat.....	4
1.2 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus	5
1.3 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma.....	6
1.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	9
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	12
2.1 Paikallisesti päätettävät asiat.....	12
2.2 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet.....	13
2.3 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot	17
2.4 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	19
2.5 Arvoperusta.....	21
2.6 Oppimiskäsitys.....	24
2.7 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	25
2.8 Laaja-alainen osaaminen.....	28
Ajattelu ja oppiminen	29
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	30
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	31
Monilukutaito	32
Digitaalinen osaaminen	32
Osallistuminen ja vaikuttaminen	33
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri.....	34
3.1 Paikallisesti päätettävät asiat.....	35
3.2 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet	36
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	37
Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	37
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo.....	38
Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	39
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa	40
3.3 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	43
3.4 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	46
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	46

Yhteistyö eri tahojen kanssa	47
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen.....	49
4.1 Paikallisesti päätettävät asiat.....	49
4.2 Pedagogisen toiminnan viitekehys.....	49
4.3 Pedagoginen dokumentointi	51
4.4 Monipuoliset työtavat	53
4.5 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	54
4.6 Oppimisen alueet	56
Kielten rikas maailma.....	56
Ilmaisun monet muodot	60
Minä ja meidän yhteisömme	62
Tutkin ja toimin ympäristössäni.....	65
Kasvan, liikun ja kehityn	67
4.7 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	70
Kaksikielinen varhaiskasvatus.....	71
5. Lapsen tuki	74
5.1 Paikallisesti päätettävät asiat.....	74
5.2 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut	76
5.3 Yhteistyö tuen aikana	78
Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö.....	79
Monialainen yhteistyö	79
5.4 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	82
Yleinen tuki	82
Tehostettu tuki	83
Eriytynyt tuki.....	83
Tuen muodot	84
5.5 Lapsen tuen arviointi	88
5.6 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	90
5.7 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista	93
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus	95
6.1 Paikallisesti päätettävät asiat.....	96
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	97

7.1 Paikallisesti päätettävät asiat.....	97
7.2 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen	97

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuslain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatuslaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki, on osa varhaiskasvatusta². Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti³. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys⁴. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusion periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle.

¹ Varhaiskasvatuslaki (540/2018)

² Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

³ Varhaiskasvatuslaki 3 §

⁴ HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatuslain muuttamisesta, s. 30–31

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

1.1 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan varhaiskasvatulain mukaisesti varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla tässä luvussa ja muualla näissä perusteissa kuvattuja tavoitteita ja periaatteita noudattaen.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään kunkin pääluvun lopussa, mitä paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tulee kyseisen luvun osalta päättää ja kuvata.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa voidaan käyttää perustetekstiä. Olennaista on kuitenkin avata ja konkretisoida tekstiä siten, että se ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen toteuttamista ja kehittämistä paikallisesti.

Paikallisesti voidaan laatia erilliset suunnitelmat varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoille. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat voidaan laatia myös järjestäjien yhteistyönä.

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan hyväksyä kokonaan tai osittain joko kunta-, yksikkö-, ryhmä- tai toimintamuotokohtaisena. Yksityisen palveluntuottajan varhaiskasvatussuunnitelma voidaan hyväksyä edellä mainituin periaattein tai koko palveluntuottajan toimintaa koskevana.⁵ Paikallista suunnitelmaa arvioidaan säännöllisesti ja sitä kehitetään arvioinnin pohjalta.

Paikallista suunnitelmaa laadittaessa varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää

- millä kielillä varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään
- laaditaanko varhaiskasvatussuunnitelma kokonaan tai osittain järjestäjä-, yksikkö-, ryhmä-, toimintamuotokohtaisena tai alueellisina suunnitelmina
- millaista varhaiskasvatussuunnitelman rakennetta, asioiden käsittelyjärjestystä ja julkaisutapaa käytetään
- miten varhaiskasvatuksen henkilöstö, lapset ja huoltajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen, arviointiin ja kehittämiseen⁶

⁵ Varhaiskasvatulaki 22 §

⁶ Varhaiskasvatulaki 20 §

- miten yhteistyö esiopetuksen, perusopetuksen ja hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoiden sekä muiden tarvittavien yhteistyökumppaneiden kanssa toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa
- miten paikalliset erityispiirteet, varhaiskasvatuksen erilaiset järjestämisen tavat, kehittämisen tavoitteet sekä lapsia koskevat muut paikalliset suunnitelmat otetaan varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa huomioon
- miten paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan ja miten sitä kehitetään (katso myös luku 7).

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen prosessi paikallisesta näkökulmasta. Kuvauksessa määritellään laadintaan, seurantaan ja arviointiin liittyvä yhteistyö ja vastuut varhaiskasvatuslain sekä näiden perusteiden mukaisesti
- varhaiskasvatuksen salassa pidettävien tietojen siirtämiseen ja vaihtamiseen liittyvät käytännöt
- tukeen liittyvien hallintopäätösten⁷ laatimisen prosessi paikallisesta näkökulmasta.

Heinäveden kunnan varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu siten, että varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ovat sellaisenaan osa asiakirjaa. Perusteiden rakennetta on muutettu niin, että paikallisesti päätettävät asiat ovat luettavissa jokaisen luvun alussa. Paikallisesti päätettävät asiat on erotettu perustetekstistä jokaisen alaluvun jälkeen ja kirjattu punaisella tekstillä. Heinäveden kunnan varhaiskasvatussuunnitelma on yhteinen kaikille varhaiskasvatuksen toimintamuodoille (päiväkotihoido, perhepäivähoito, joka jakaantuu ryhmäperhepäivähoitoon, hoitajan tai lasten kodissa tapahtuvaan perhepäivähoitoon). Eri toimintamuodot tarkentavat suunnitelmaa tarvittaessa vuosisuunnitelmassa ja/tai ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmassa.

1.2 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁸.

⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

⁸ Varhaiskasvatuslaki 2 §

Heinäveden kunnan varhaiskasvatuksen pedagogiikka:

- Pedagogiikka on tietoista toimintaa lasten oppimisen ja hyvinvoinnin toteuttamiseksi
- Varhaiskasvatuksen pedagogiikassa korostuu leikin merkitys
- Varhaiskasvatuksessa henkilöstön toimintaa ohjaavat seuraavat periaatteet:
 - Lapsen tarpeet
 - Lapsen mielenkiinnon kohteiden huomioiminen
 - Lapsen kasvun ja oppimisen tukeminen yksilöllisesti tai osana ryhmää.

Henkilöstön toiminnan tavoitteena on lapsen kasvun, oppimisen ja hyvinvoinnin vahvistaminen.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁹.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa¹⁰. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoitettaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.3 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävästä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.¹¹

⁹ Varhaiskasvatuslaki 21 §

¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 1 §

¹¹ Varhaiskasvatuslaki 22 §

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma¹²
- kotoutumissuunnitelma¹³
- yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma¹⁴.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen¹⁵.

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹⁶.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁷. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta¹⁸ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen¹⁹ tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

¹² Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

¹³ Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

¹⁴ Suositus

¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 20 §

¹⁶ Varhaiskasvatuslaki 8 §

¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 65–73 §

¹⁹ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden uudistuessa vuodesta 2016 lähtien Joensuun alueen kahdeksan (Heinävesi, Ilomantsi, Joensuu, Juuka, Kontiolahti, Liperi, Outokumpu ja Polvijärvi) kuntaa laativat yhteisen varhaiskasvatussuunnitelman.

Seudullista varhaiskasvatusta ohjasi Joensuun seudun kasvatuksen ja koulutuksen toimintaohjelma, jossa oli määritelty yhteiset arvot sekä ohjausjärjestelmä ja sitä tukevat toimielimet. Seudulliset kasvatuksen ja koulutuksen arvot: oppiminen, hyvinvointi ja vastuullisuus ovat edelleenkin osa varhaiskasvatuksen arvoperustaa ja ohjaavat toimintakulttuurin kehittämistä.

Tämä vuoden 2022 suunnitelma on Heinäveden kunnan varhaiskasvatussuunnitelma ja se laaditaan paikallisesti kunnan omana varhaiskasvatussuunnitelmana, kuitenkin pohjaten osittain Joensuun seudun varhaiskasvatussuunnitelmaan. Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään suomeksi ja se julkaistaan www.heinavesi.fi sivuilla sekä tulostettavana asiakirjana.

Heinävedellä ei tällä hetkellä ole yksityistä palvelun tarjontaa, mutta jos sellaisia tulee, niin yksityiset varhaiskasvatuksen palveluntarjoajat tekevät omat varhaiskasvatussuunnitelmat noudattaen valtakunnallisia varhaiskasvatussuunnitelman perusteita, kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä varhaiskasvatusta koskevaa lainsäädäntöä. Yksityisten palveluntarjoajien varhaiskasvatussuunnitelmat hyväksytään Heinäveden kunnanhallituksen toimesta.

Huoltajat ja lapset osallistuivat aiemmin varhaiskasvatussuunnitelman sisällön laatimiseen erilaisin kyselyin ja tehtävin. Näitä käytetään osittain pohjana myös tämän suunnitelman laadinnassa. Tänä keväänä kiireisen aikataulun vuoksi vanhemmilta kyseltiin vain lukuun 5 (Lapsen tuki) liittyviä asioita. Huoltajille järjestetään infotilaisuuksia uuden varhaiskasvatussuunnitelman tiimoilta.

Henkilöstö osallistui varhaiskasvatussuunnitelmatyöhön ja toimintakulttuurin kehittämiseen työyhteisössä esimiehen johdolla. Yksikköjen varhaiskasvatussuunnitelmatyössä korostuu pedagoginen johtaminen ja pedagogisen vastuun jakaminen.

Paikalliset erityispiirteet:

Heinäveden kunnan varhaiskasvatuksessa käytetään positiivista pedagogiikkaa. Positiivisen pedagogiikan tavoitteena on löytää lapsen omat vahvuudet ja minäkuvaa vahvistavat luonteenpiirteet. Lapsen tunnetta omista taidoista ja vahvuuksista vahvistetaan rohkaisevan ohjauksen ja kannustavan palautteen avulla.

Aiemmin varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa huoltajat osallistuivat prosessiin kyselyllä paikallisista ja seudullisista erityispiirteistä, joiden tulisi olla osa varhaiskasvatusta. Vastauksissa korostui pohjoiskarjalainen ruoka-, laulu- ja kulttuuriperintö, paikalliset nähtävyydet, puhdas lähiluonto sekä liikkuminen lähiympäristöissä. Paikallisista erityispiirteistä keskustellaan edelleen yksikkökohtaisesti henkilöstön sekä lasten ja huoltajien kesken ja pohditaan tapoja, joilla ne voivat näkyä varhaiskasvatuksessa mm. sukupolvien välinen vuorovaikutus, Heinäveden kaunis ja monimuotoinen luonto, Heinäveden kirkko ja luostarit, vilkas kulttuurielämä.

1.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma²⁰. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu²¹ ja tarpeet. Myös lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa²². Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista.²³

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa²⁴.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja

²⁰ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²¹ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 148/2021 s. 34

²² Varhaiskasvatuslaki 23 §

²³ HE 148/2021, s. 34

²⁴ Varhaiskasvatuslaki 23 §

arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.²⁵

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²⁶. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²⁷. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.²⁸ Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti²⁹. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä³⁰. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle

²⁵ Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 148/2021 s. 34

²⁶ Terveystieteiden tutkimuskeskus (1326/2010) 8 §

²⁷ Varhaiskasvatuslaki 41 §

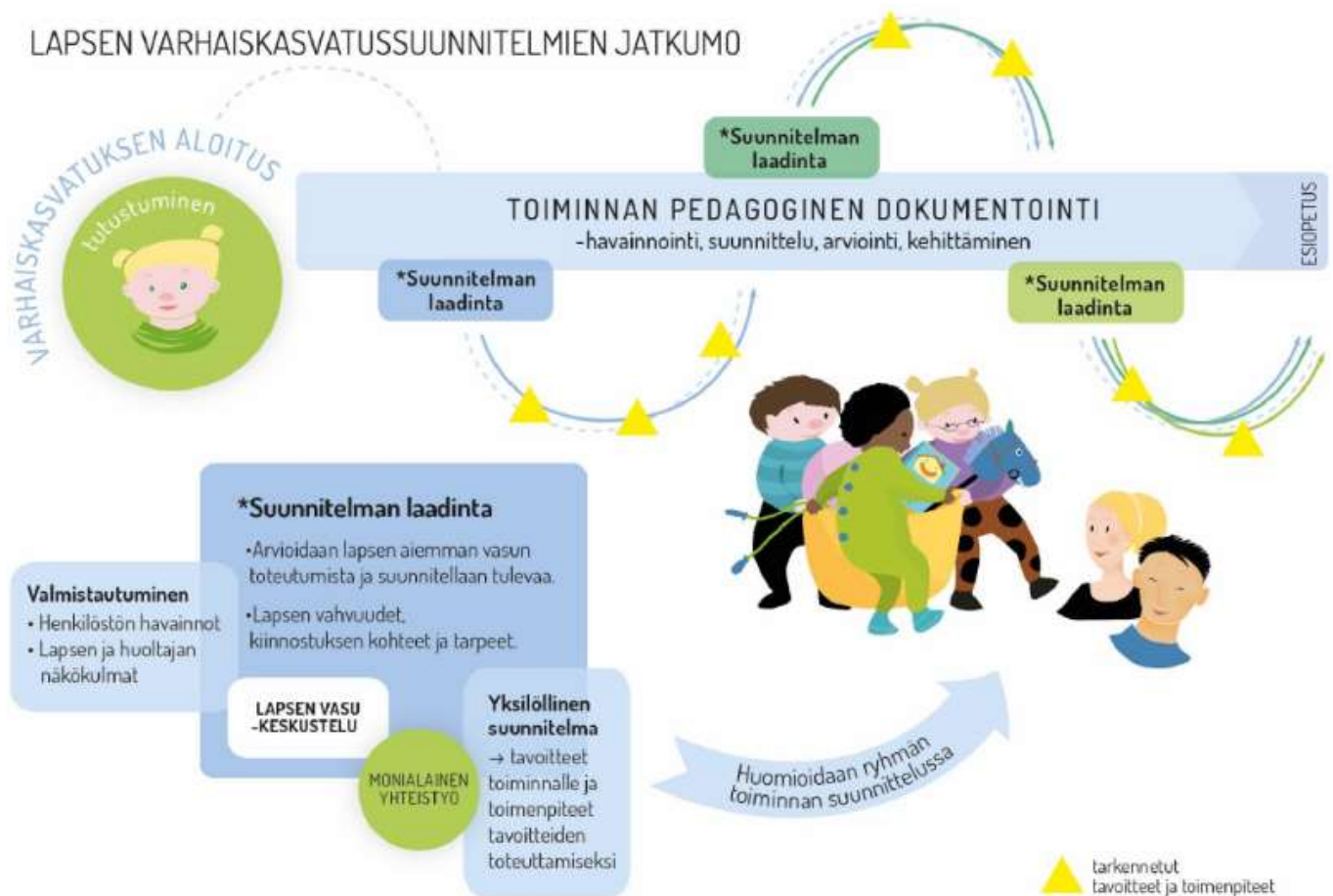
²⁸ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

³⁰ Varhaiskasvatuslaki 40 §

sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.³¹

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman prosessi:

Heinäveden varhaiskasvatuksessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan yhdessä lapsen, (ikä- ja kehitystaso huomioiden), huoltajien sekä tarvittaessa muiden asiantuntijoiden kanssa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa huomioidaan positiivinen pedagogiikka. Toiminnalle asetetuista tavoitteista keskustellaan ja ne kirjataan lapsen vahvuuksien kautta.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ensimmäisen kerran noin kolmen kuukauden kuluessa varhaiskasvatuksen aloituksesta. Laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa,

³¹ Varhaiskasvatuslaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

tavoitteet asetetaan aina varhaiskasvatuksen toiminnalle, kuinka henkilöstö pystyy omalla toiminnallaan vastaamaan lapsen tarpeisiin. Jos lapsi tarvitsee vahvempaa tukea kehitykseen ja oppimiseen, tuki kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan tai siihen liitettävään tukiosaan.

Havainnointi ja siihen perustuva toiminnan suunnittelu ja toteutus alkaa välittömästi lapsen aloitettua varhaiskasvatuksessa. **Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään vähintään kerran vuodessa kuitenkin aina tarvittaessa, kun toiminnalle asetetut tavoitteet muuttuvat tai ne täyttyvät.**

Lasten varhaiskasvatussuunnitelmiin kirjatut toiminnan tavoitteet ohjaavat lapsiryhmän toiminnan suunnittelua ja toteuttamista. Toiminnan suunnittelussa ja sen arvioinnissa käytetään kunnallisessa varhaiskasvatuksessa ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaa. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelman käyttöä tarkennetaan luvussa 7, toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmien laadinnassa esiin nousevat toiminnan tavoitteet otetaan huomioon toiminnan suunnittelussa ja oppimisympäristöjen kehittämisessä.

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämäänsä tai opiskeluun.

2.1 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa keskustellaan siitä, mitä tässä luvussa määrätyt varhaiskasvatuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet merkitsevät ja miten varhaiskasvatukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta voidaan huolehtia eri toimintamuodoissa.

Luku 2 sisältää osia, jotka ovat tarkoituksenmukaista sisällyttää osaksi paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tällaisia osia ovat:

- varhaiskasvatuslain mukaiset tavoitteet
- arvoperusta (luku 2.4)
- oppimiskäsitys (luku 2.5) ja
- laaja-alainen osaaminen (luku 2.7).

Näihin osuuksiin voidaan tehdä paikallisia lisäyksiä.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan lisäksi

- varhaiskasvatuksen järjestäminen ja eri toimintamuodot sekä niiden välinen yhteistyö paikallisesta näkökulmasta
- paikalliset siirtymäkäytännöt, kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa, siirtyä varhaiskasvatuksen aikana toiseen ryhmään tai toiseen toimipaikkaan sekä lapsen siirtyessä esiopetukseen tai toisen varhaiskasvatuksen järjestäjän toimintaan.

Varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoille voidaan laatia erilliset varhaiskasvatussuunnitelmat luvun 1.2 mukaisesti.

Arvoperusta ja oppimiskäsitys sekä laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon ja niitä syvennetään luvuissa, joissa käsitellään toimintakulttuuria, pedagogisen toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä lapsen tukea.

2.2 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina³². Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustlain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana³³. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla³⁴.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti³⁵. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto³⁶.

³² Varhaiskasvatustlain 5 § 4 momentti

³³ Varhaiskasvatustlain 1 §

³⁴ Varhaiskasvatustlain 1 ja 12 §

³⁵ Varhaiskasvatustlain 5 § 2 momentti

³⁶ Varhaiskasvatustlain 52 §

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³⁷. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatukseen ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³⁸ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia³⁹ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta⁴⁰. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella⁴¹. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki⁴², tasa-arvolaki⁴³, Euroopan ihmisoikeussopimus⁴⁴, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁴⁵, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁴⁶, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁴⁷ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴⁸.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁴⁹, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁵⁰. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatustalakea⁵¹, sosiaalihuoltolakea⁵², vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁵³, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁵⁴ ja

³⁷ Varhaiskasvatustalake 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

³⁸ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

³⁹ Hallintolake (434/2003)

⁴⁰ Lake viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

⁴¹ Suomen perustuslake (731/1999) 6 §

⁴² Yhdenvertaisuuslake (1325/2014)

⁴³ Lake naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

⁴⁴ Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

⁴⁵ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁴⁶ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

⁴⁷ YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

⁴⁸ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

⁴⁹ Varhaiskasvatustalake 15 a §

⁵⁰ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

⁵¹ Varhaiskasvatustalake 15 a §

⁵² Sosiaalihuoltolake (1301/2014)

⁵³ Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu lake (380/1987)

⁵⁴ Lake kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

terveydenhuoltolaki⁵⁵ sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain⁵⁶ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmetyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

⁵⁵ Terveystoimintalaki (1326/2010)

⁵⁶ Varhaiskasvatuslaki 3 §

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁵⁷. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁵⁸. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁵⁹ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksesta annettuja säädöksiä⁶⁰. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁶¹. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁶².

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1)⁶³. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁶⁴. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁶⁵.

⁵⁷ Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §

⁵⁸ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 11 §

⁶⁰ Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁶¹ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁶² Varhaiskasvatuslaki 75 §

⁶³ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁶⁴ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁶⁵ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

2.3 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta⁶⁶. Varhaiskasvatustalain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatustalain määrittää, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁶⁷. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatustalain palveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatustalain palveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.⁶⁸

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoitus- ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä⁶⁹. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁷⁰.

Varhaiskasvatustalain korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁷¹. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

⁶⁶ Varhaiskasvatustalain 1 §

⁶⁷ Varhaiskasvatustalain 1 §

⁶⁸ Varhaiskasvatustalain 4 ja 16 §

⁶⁹ Varhaiskasvatustalain 34–38 §

⁷⁰ Varhaiskasvatustalain 25 §

⁷¹ Varhaiskasvatustalain 2, 25 ja 35 §

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁷².

Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁷³. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁷⁴. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatustavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän.⁷⁵

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa.⁷⁶

Heinävedellä varhaiskasvatusta järjestetään kunnallisesti päiväkotihoidona ja perhepäivähoitona niin ryhmäperhepäiväkodeissa kuin hoitajan kotona ja tarvittaessa lasten kotona. Tavoitteena on järjestää toimivaa ja laadukasta varhaiskasvatusta lapsen kasvua ja kehitystä sekä perheen tarpeita parhaiten palvelevalla tavalla.

Esiopetusta täydentävä varhaiskasvatus voidaan järjestää päiväkotihoidossa, esiopetuksen tiloissa ja perhepäivähoidon yhteydessä.

Päiväkotihoidon varhaiskasvatuksessa korostuu varhaiskasvatuksen ammattilaisten pedagoginen osaaminen, koulutukseen perustuva tuntemus varhaislapsuudesta sekä moniammatillisuus. Perhepäivähoidossa korostuu kodinomaisuus ja ryhmäperhepäivähoidossa pienessä ryhmässä

⁷² Varhaiskasvatustalaki 1 ja 38 §

⁷³ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

⁷⁴ Varhaiskasvatustalaki 38 §

⁷⁵ Varhaiskasvatustalaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

⁷⁶ Varhaiskasvatustalaki 13 §

toimiminen. Varhaiskasvatuksen erityisopettajien konsultaatio ja tuki ovat käytettävissä kunnallisen varhaiskasvatuksen kaikissa toimintamuodoissa.

Yhteistyö eri toimintamuotojen ja yksiköiden kesken muotoutuu riippuen alueesta ja sen toimijoista. Varhaiskasvatuksessa kannustetaan yhteistyöhön esim. yhteisten tapahtumien, toimintojen muodossa. Yhteistyön eri muotoja tarkennetaan toimintasuunnitelmassa/ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmassa.

2.4 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltaja ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntea jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁷⁷.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁷⁸

⁷⁷ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

⁷⁸ Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §

Varhaiskasvatuksen palveluohjaus:

Varhaiskasvatuksen aloituksessa ja siirtymissä perheiden tukena toimii varhaiskasvatuksen palveluohjaus. Palveluohjauksen tehtävänä on antaa tietoa varhaiskasvatuksen toteuttamistavoista ja vaihtoehtoista, joita kunta tarjoaa asukkailleen. Palveluohjauksen tuella etsitään perheille tilanteeseen sopiva paras mahdollinen varhaiskasvatuspaikka. Heinävedellä palveluohjausta antaa varhaiskasvatusjohtaja ja hän on yhteydessä huoltajiin hakutilanteessa. Huoltajat hakevat lapselleen varhaiskasvatuspaikkaa hyvissä ajoin, viimeistään neljä kuukautta ennen kuin lapsi tarvitsee varhaiskasvatuspaikan. Mikäli tarve johtuu esim. työllistymisestä tai opinnoista eikä tarpeen alkamisajankohta ole ennakoitavissa, varhaiskasvatuspaikkaa on haettava mahdollisimman pian, kuitenkin kaksi viikkoa ennen kuin lapsi tarvitsee paikan.

Varhaiskasvatushakemuksia on saatavana varhaiskasvatustoimistossa sekä kunnan nettisivujen varhaiskasvatuksen osiossa. Keväällä on myös **keskitetty haku seuraavalle toimintavuodelle**. Asiasta ilmoitetaan Heinäveden lehdessä ja nettisivuilla sekä vanhempia informoidaan myös yksiköissä.

Varhaiskasvatuksen toimintavuoden loma-aikojen järjestelyt suunnitellaan tilanteiden mukaan joko varsinaisessa varhaiskasvatuspaikassa tai tarvittaessa muissa yksiköissä tilanteen mukaan ja niistä ilmoitetaan huoltajille.

Varhaiskasvatuksen aloitus:

Heinäveden kunnassa varhaiskasvatusjohtaja tekee päätöksen lapsen sijoituspaikasta vallitsevien tilanteiden mukaan. Hän on yhteydessä huoltajiin yleensä ensiksi puhelimitse ja lähettää huoltajille päätöksen myös postitse noin pari viikkoa ennen varhaiskasvatuksen alkua. Samalla heille lähetetään myös **ohjeisto**, jossa kerrotaan kunnan varhaiskasvatuksesta ja annetaan tietoa ja ohjausta ko. asioissa. Myös ”**Minun lapseni, meidän lapsemme**”-esitietolomake, lähtee huoltajille täytettäväksi ja palautettavaksi varhaiskasvatuspaikkaan.

Varhaiskasvatuksen aloitus muuttaa lapsen ja perheen elämää. Ennen kuin lapsi aloittaa päiväkodissa tai perhepäivähoidossa, lapsella ja huoltajilla on mahdollisuus tutustua tulevaan varhaiskasvatusympäristöön sekä ryhmän henkilöstöön ja lapsiin. Huoltajat ottavat yhteyttä varhaiskasvatuspaikkaan ja sopivat ensimmäisestä tutustumiskäynnistä. Tutustumisen ohessa huoltajille tarjotaan informaatiota ja keskustellaan varhaiskasvatuksen käytännöistä. Lapsi ja huoltajat voivat olla sovitusti yhdessä mukana ryhmän toiminnassa ennen varsinaista varhaiskasvatuksen aloitusta.

Huoltajat toimittavat varhaiskasvatukseen toiminnan järjestämisen kannalta tarvittavat tiedot lapsen vahvuuksista, tarpeista ja tottumuksista (Minun lapseni, meidän lapsemme esitietolomake). Tutustumisen yhteydessä täytetään myös **lomake lapsen hoitoon ja kasvatukseen liittyvistä asioista**. Varsinainen **lapsen varhaiskasvatussuunnitelma** tehdään viimeistään kolmen kuukauden sisällä hoidon aloittamisesta.

Kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa, tärkeää on lapsen ja huoltajien kokemus turvallisesta, luotettavasta varhaiskasvatusympäristöstä sekä molemminpuolisesta ja tasa-arvoisesta vuorovaikutuksesta. Lapsella voi tarvittaessa olla mukana päiväkodissa tai perhepäivähoidossa

valokuvia perheestä tai muu lapselle tärkeä esine tai asia, jolla voidaan helpottaa mahdollista ikävän tunnetta.

Siirtymät varhaiskasvatuksessa:

Lapsen vaihtaessa ryhmää tai saman järjestäjän toiseen varhaiskasvatussyksikköön, tieto lapsesta siirtyy huoltajien luvalla ensisijaisesti lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa tai lasta koskevissa asiakirjoissa. Varhaiskasvatussyksikkö voi siirtää tiedon kunnan sisällä tulevalle yksikölle. Huoltajien luvalla siirretään myös muuta lapsen varhaiskasvatuksen kannalta tärkeää tietoa esim. monialaisesta yhteistyöstä ja tuen tarpeesta. Kun lapsi ja perhe tutustuvat tulevaan varhaiskasvatustympäristöön, toimitaan samoin tavoin, kuin lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa.

Siirtymä esiopetukseen:

Lapsen siirtyessä esiopetukseen tieto esiopetusyksikköön siirtyy samoin periaattein, kuin varhaiskasvatuserhmästä toiseen.

Ennen esiopetuksen alkamista lapsille ja huoltajille järjestetään esiopetukseen tutustumistilaisuus keväällä. Huoltajille annetaan riittävästi tietoa esiopetusryhmän käytännöistä, esiopetuksen sisällöistä ja toimintatavoista. Esiopetusvuoden alkaessa syksyllä järjestetään vanhempaintilaisuus. Esiopetusyksiköt kuvaavat omassa vuosisuunnitelmassaan, kuinka tiedottaminen ja huoltajille tarkoitetut tilaisuudet toteutetaan. Siirtymät esiopetuksesta perusopetukseen kuvataan tarkemmin Joensuun seudun esiopetussuunnitelmassa.⁷⁹

2.5 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁸⁰, varhaiskasvatuslain⁸¹ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁸².

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

⁷⁹ Joensuun seudun esiopetussuunnitelma s. 36–39.

⁸⁰ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁸¹ Varhaiskasvatuslaki 20 §

⁸² YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan.

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseän, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista.

Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa⁸³. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁸⁴

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatukseen luuo edellytyksiä hyvälle kasvatustyöskentelylle⁸⁵. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävän elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus

⁸³ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁸⁴ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁸⁵ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyyden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiseksi.

Varhaiskasvatuksen arvoperusta:	
Lapsen oikeudet: <ul style="list-style-type: none"> • Oikeus ilmaista itseään • Oikeus tulla ymmärretyksi • Oikeus leikkiä • Oikeus oppia ja iloita oppimastaan • Oikeus vaikuttaa omiin asioihin • Oikeus positiiviseen vuorovaikutukseen 	Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus: <ul style="list-style-type: none"> • Oikeus oppia ja kokea itsensä tasa-arvoiseksi • Oikeus tutustua suomalaiseen kulttuuriperintöön
Lapsuuden itseisarvo: <ul style="list-style-type: none"> • oikeus tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen lapsuuteen • oikeus tulla huomioituksi ja ymmärretyksi • OIKEUS OLLA LAPSI 	Perheiden monimuotoisuus: <ul style="list-style-type: none"> • Oikeus kokemukseen omasta arvokkaasta perheestä
Ihmisenä kasvaminen: <ul style="list-style-type: none"> • Oikeus ihmisarvoon • Oikeus oikeudenmukaisuuteen • Oikeus oppia kunnioittamaan muita 	Terveellinen ja kestävä elämäntapa <ul style="list-style-type: none"> • Oikeus oppia terveitä elämäntapoja • Oikeus oppia elämään kestävä kehityksen mukaisesti • Oikeus kehittää tunteita ja esteettöitä ajattelua

Heinäveden kunnan varhaiskasvatuksen arvoperustaa ohjaavat myös seudullisen kasvatuksen ja koulutuksen toimintasuunnitelmassa määritellyt arvot: oppiminen, hyvinvointi ja vastuullisuus. Arvot näkyvät varhaiskasvatuksessa arjessa oppimisen ilon luomisena, hyvinvoinnin lisääntymisenä ja vastuullisen toiminnan toteuttamisena.⁸⁶

Seudun kasvatuksen ja koulutuksen arvot ja mitä ne tarkoittavat varhaiskasvatuksessa:
Oppiminen: <ul style="list-style-type: none"> • Oppimisen ilon löytymistä • Oppimista tapahtuu kaikkialla • Aktiivista tietojen ja taitojen hankkimista • Monipuolisia ja turvallisia oppimisympäristöjä • Oppimista vuorovaikutuksessa • Motivaation tukemista ja harjoittelua • Elinikäisen oppimisen intoa • Positiivista kannustamista
Hyvinvointi: <ul style="list-style-type: none"> • Terveellisen elämäntavan edistämistä • Tunteita oppimista ja kiusaamisen vastaista työtä • Rohkaisevaa ja kannustavaa oppimisympäristöä • Kaikkien lasten osallisuuden tukemista

⁸⁶ Joensuun seudun kasvatuksen ja koulutuksen toimintaohjelma 2016–2020, s. 7-8.

- Oman kulttuurin arvostamista
- Hyväksyvän ilmapiirin rakentamista
- Osallisuuden tukemista
- Turvallisuuden tunteesta huolehtimista
- Perustarpeista huolehtimista

Vastuullisuus:

- Oman toiminnan seuraamusten ymmärtämisen harjoittelua
- Ajan antamista oppimiselle
- Toisen mielipiteen kunnioittamista
- Kestävän elämäntavan opettelua
- Sovituissa päätöksissä pysymisen harjoittelua
- Resurssien oikeanalaista hyödyntämistä
- Henkilöstön osaamista
- Erilaisuuden hyväksymistä
- Eri yhteistyömuotojen kehittämistä
- Empaattisuutta

2.6 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatuskäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa.

Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

Oppimiskäsitys kunnan varhaiskasvatuksessa	
<p>Jokainen lapsi saa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oppia positiivisessa ympäristössä • Oppia leikkien • Oppia liikkuen • Oppia tutkien • Oppia taiteillen • Oppia itseään ilmaisten • Oppia omista kokemuksista • Oppia muiden kanssa, kuulua ryhmään • Iloita oppimastaan • Itselle sopivia haasteita 	<p>Oppimista tapahtuu koko ajan ja kaikkialla!</p>

2.7 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁸⁷.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatusta, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

⁸⁷ Varhaiskasvatustilanne 2 ja 23 §

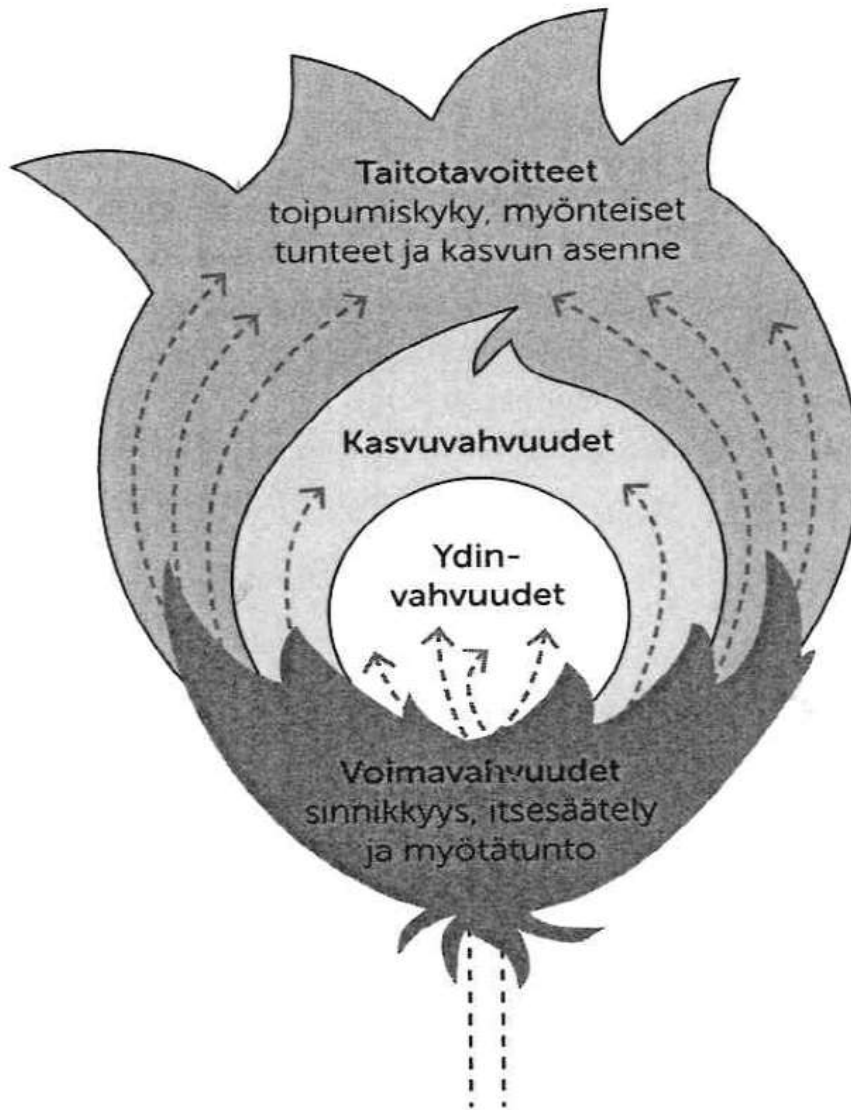
Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

Positiivinen pedagogiikka

Heinäveden varhaiskasvatusta ohjaa positiivisen pedagogiikan ajattelu- ja toimintatavat. Positiivinen pedagogiikka on kasvatuksellinen suuntaus, jossa korostuu lapsen vahvuuksien tunnistaminen, myönteisen ja kannustavan palautteen antaminen sekä onnistumisten tekeminen näkyväksi.

Varhaiskasvatuksen tärkeänä tehtävänä on lapsen taitoalueiden ja kiinnostuksen kohteiden tunnistaminen ja laajentaminen. Tämä tapahtuu lapsen toimijuutta ja osallisuutta tukemalla. Vahvuuksien ja myönteisten hetkien tunnistaminen kasvattaa lapsen itsetuntoa, lisää uskoa omiin mahdollisuuksiin ja lujittaa myönteistä käsitystä itsestä. Myönteisten tunteiden sanoittamisen ja näkyväksi tekemisen myötä lapsi oppii tunnistamaan onnistuneita hetkiä ja selviytyy näiden kokemusten myötä myös negatiivisista tunnekokemuksista. Kaikki tunteet ovat tärkeitä ja niiden tunnistaminen, sanallistaminen ja opettaminen lisäävät hyvinvoinnin taitoa.

Luontevahvuudet kasvattajan työkaluina

Luontevahvuuksien kehittäminen tapahtuu aikuisten ja lasten vuorovaikutuksessa. Luontevahvuudet jaetaan kolmeen ryhmään.

Itsesäätely, sinnikkyys ja myötätunto ovat voimavahvuuksia. Sinnikkyuden ja itsesäätelytaitojen harjoittelu auttaa pinnistelemaan hyödyllisten asioiden eteen, tekemään asiat valmiiksi, tunnistamaan tunteita ja pikkuhiljaa säätelemään niitä eri tilanteissa. Myötätunto rikastaa sosiaalisia suhteita ja motivoi toimimaan toisten hyväksi.

Ydinvahvuudet ovat myönteisiä luonteen taitoja, joiden käyttäminen on sisäisesti motivoivaa ja tuntuu hyvältä. Lapsi ei pysty tunnistamaan vahvuuksiaan itse ilman aikuisen tukea. Siksi vahvuuksien sanallistaminen ja näkyväksi tekeminen korostuvat toiminnan ohjauksessa.

Kasvuvahvuudet ovat vahvuuksia, joita ihailaan kanssaihmisissä. Kasvuvahvuudet, kuten myös ydinvahvuudet ovat yksilöllisiä.

Positiivisen pedagogiikan tavoitteena on hyvinvoiva lapsi, jonka päivissä on oppimisen iloa, sinnikästä ponnistelua uusien asioiden harjoittelussa sekä myönteisiä tunnekokemuksia itsestä ja toisista⁸⁸

<p>Positiivisen pedagogiikan tavoitteet varhaiskasvatuksessa:</p> <ul style="list-style-type: none">• Luontevahvuuksien tunnistaminen ja käyttäminen• Myönteisten tunnesanojen oppiminen• Hyvien hetkien havainnointi• Onnistumisten hetkien mahdollistaminen	<p>Positiivisen pedagogiikan periaatteet varhaiskasvatuksessa:</p> <ul style="list-style-type: none">• Ankkurointi: toiminta sidotaan lapsen aitoon kokemusmaailmaan• Havainnointi: ohjataan lasta tunnistamaan myönteiset hetket• Dokumentointi: onnistuneista hetkistä tehdään muistiinpanot vapaavalintaisella tavalla• Jakaminen: havainnoista ja muistiinpanoista kerrotaan toisille
---	---

2.8 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilönä ja yhteisönsä jäsenenä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

⁸⁸ Lotta Uusitalo-Malmivaara & Kaisa Vuorinen: Huomaa hyvä! Näin ohjaat lasta ja nuorta löytämään luontevahvuutensa. PS-Kustannus, Juva. 2016.

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan, mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omaan kykyihinsä.

Ajattelun ja oppimisen taidot luovat perustaa muun osaamisen kehittymiselle sekä elinikäiselle oppimiselle. Tiedonhankinnan taidot, tiedon jäsentäminen sekä uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua.

Ajattelun ja oppimisen taidot	
Toiminnan tavoitteet: <ul style="list-style-type: none"> • Kehittää lapsen taitoa jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä • Ohjata ja rohkaista lasta omaan ajatteluun • Rakentaa ja edistää lapsen luottamusta omaan osaamiseen • Sallia erehtyminen ja kannustaa sinnikkyteen sekä yrittämään uudelleen 	Toiminta: <ul style="list-style-type: none"> • Tehdään ajattelua ja oppimista näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin avulla • Kuullaan lasten ajatuksia, annetaan tilaa ihmettelyle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle • Rohkaistaan lapsia olemaan lannistumatta • Iloitaan yhdessä onnistumisista • Opetellaan kannustamaan muita • Rohkaista lapsia kysymään ja tarvittaessa kyseenalaistamaan

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä.

Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää kulttuurista osaamista sekä vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	
Toiminnan tavoitteet: <ul style="list-style-type: none"> • Vahvistetaan kuuntelemisen taitoja • Vahvistetaan taitoa olla vuorovaikutuksessa erilaisissa tilanteissa 	Toiminta: <ul style="list-style-type: none"> • Henkilöstö toimii vuorovaikutuksen mallina • Tutustutaan avoimesti toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin • Harjoitellaan toisen ihmisen asemaan asettumista

<ul style="list-style-type: none"> • Vahvistetaan erilaisten näkemysten ymmärtämistä • Vahvistetaan omaa ja muiden kulttuurisen taustan ymmärtämistä sekä kunnioittamista • Vahvistetaan luontevaa suhtautumista vieraisiin kulttuureihin • Vahvistetaan tietoisuutta omasta yhteisöstä, kulttuuriperimästä sekä ympäristöstä 	<ul style="list-style-type: none"> • Harjoitellaan ristiriitatilanteiden selvittämistä • Huomioidaan toiminnassa eri kulttuurien tavat esim. ruokailuissa ja juhlatilanteissa
---	---

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä.

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	
<p>Toiminnan tavoitteet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tukea itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä • Tukea turvataitojen harjoittelua • Vahvistaa omien tunteiden tunnistamista ja hallintaa • Tukea vastuullisen elämäntavan oppimista, itsestä ja toisista huolehtimista 	<p>Toiminta:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kannustetaan lapsia pyytämään apua ja annetaan apua sitä tarvittaessa. • Tuetaan ja kannustetaan itsenäiseen toimintaan esim. ruokailu- ja pukemistilanteissa • Ohjataan lapsia kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa • Sanoitetaan tunteita, autetaan lasta tunteiden ilmaisussa sekä itsesäätelyssä • Ohjataan vastuulliseen ja turvalliseen toimintaan erilaisissa oppimisympäristöissä

Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinna ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitys, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten monilukutaidon kehittymistä.

Monilukutaidolla on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen arjessa, vuorovaikutuksessa sekä myös yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaidon sisällöt liittyvät kiinteästi ajattelun ja oppimisen sisältöihin.

Monilukutaito	
Toiminnan tavoitteet: <ul style="list-style-type: none">• Vahvistaa erilaisten viestien tulkinna ja tuottamisen taitoja.• Laaja tekstikäsitys: Vahvistetaan lasten kuva-, numero, medialukutaitoja• Luodaan valmiuksia peruslukutaidolle• Vahvistetaan kriittisen ajattelun taitoja henkilöstön tuella	Toiminta: <ul style="list-style-type: none">• Nimetään erilaisia asioita ja esineitä yhdessä• Tutustutaan erilaisiin tekstimaailmoihin, esim. digitaalisissa ympäristöissä, sanomalehdissä, kuvakirjoissa ja lasten tuotoksissa• Innostetaan lapsia tutkimaan, tuottamaan ja käyttämään erilaisia viestejä.• Henkilöstön rooli ja malli on merkityksellinen

Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa.

Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja

sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea digitaalisen osaamisen kehittymistä.

Digitaalinen osaaminen	
<p>Toiminnan tavoitteet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vahvistaa digitaalista osaamista, mahdollisuuksien ymmärtämistä ja hyödyntämistä arkielämässä • Vahvistaa taitoa käyttää laitteita turvallisesti • Vahvistaa taitoja tuottaa sisältöjä yksin ja yhdessä käyttäen apuna digitaalisia laitteita esim. valokuvauksen avulla 	<p>Toiminta:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tutustutaan yhdessä henkilöstön kanssa erilaisiin tv-tvälineisiin, sovelluksiin ja oppimisasiin • Hyödynnetään digitaalisia laitteita dokumentointia leikeissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa sekä tuottamisessa • Ohjataan lapsia digitaalisten laitteiden monipuoliseen ja turvalliseen käyttöön.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen. Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen. Osallistumisen ja vaikuttamisen taidot ovat demokraattisen toiminnan ja kestäväen tulevaisuuden perusta.

Osallistuminen ja vaikuttaminen	
<p>Toiminnan tavoitteet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vahvistaa oikeutta tulla kuulluksi • Vahvistaa lapsen osallisuutta omaan elämään vaikuttavissa asioissa • Vahvistaa lasten arvostavaa kohtaamista, kuulemista ja aloitteisiin vastaamista • Vahvistaa lapsen minäkuvausta, itseluottamusta ja sosiaalisia taitoja • Vahvistaa taitoja ymmärtää yhteisiä sääntöjä ja sopimuksia 	<p>Toiminta:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Henkilöstö huolehtii, että jokaista lasta kuullaan ja jokainen saa osallistua ja vaikuttaa omalla tavallaan • Harjoitellaan ja tuetaan omien päätösten tekemistä • Pohditaan yhdessä toimintatapoja, ohjeita ja sääntöjä • Lapset otetaan aktiivisesti mukaan toiminnan suunnitteluun ja arviointiin

Laaja-alaisen osaamisen arviointi:

Lapsen laaja-alaisen osaamisen toiminnan tavoitteita arvioidaan jatkuvasti toiminnan yhteydessä lasten kanssa. Lapsen ja lapsiryhmän kanssa keskustellaan rakentavasti ja positiivisuus muistaen. Arvioinnissa käytetään apuna yhdessä sovittuja dokumentointi- ja havainnointitapoja. Keskeisimmät asiat kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan ja kunnallisessa varhaiskasvatuksessa ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Toiminnan yleisten tavoitteiden toteutuminen varhaiskasvatuksessa:

Heinäveden kunnan varhaiskasvatuksen tavoitteena on, että yleiset varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet sekä tehtävä toteutuvat kaikissa toimintamuodoissa. Toimintatavoista ja toiminnalle asetetuista tavoitteista keskustellaan työyhteisöissä ja niitä kehitetään eri toimintamuodoissa huomioiden toiminnan luonne, ominaispiirteet, henkilöstö, lapsiryhmä ja oppimisympäristöt, joita on käytettävissä. Esimiehet tukevat henkilöstöä varhaiskasvatuksen yleisten tavoitteiden ja tehtävän toteuttamisessa mm. henkilöstön säännöllisellä koulutuksella, pedagogisella ohjauksella, vertaisverkostoissa ja työyhteisöjen tiimeissä.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnustetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatustyöyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen⁸⁹. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja toteuttaminen sekä arvioinnin käytännöt
- inklusiivisten toimintatapojen kehittäminen ja toteuttaminen

⁸⁹ HE 148/2021 s. 30–31

- varhaiskasvatuksen käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt
- huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja käytännöt
- monialaisen yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja toimintatavat
- eri yhteistyömuotojen arvioinnin käytännöt
- miten kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää ehkäistään, miten kiusaamiseen, väkivaltaan ja häirintään puututaan ja miten toimenpiteiden toteutumista seurataan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että kukin varhaiskasvatuksen toimintayksikkö voi täsmentää toimintakulttuuriinsa ja oppimisympäristöjen kehittämiseen liittyviä tavoitteita sekä yhteistyöhön liittyviä käytäntöjä. Täsmennykset voidaan kirjata paikalliseen suunnitelmaan varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaisesti.

3.2 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.⁹⁰

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

⁹⁰ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	
Kehittämisen tavoitteet: <ul style="list-style-type: none">• Syvennetään oppimisen käsitettä: opitaan yksin, yhdessä ja toisilta• Opitaan arvostamaan erilaisia mielipiteitä, tunteita, ajatusten jakamista ja uusien toimintatapojen kokeilua• Tiedostetaan, että oppimista tapahtuu kaikkialla	Toteuttaminen: <ul style="list-style-type: none">• Uskalletaan haastaa itseä• Tunnistetaan ja hyödynnetään vahvuuksia• Arvostetaan huomaavaista käytöstä• Jaetaan aktiivisesti ajatuksia• Kokeillaan uusia toimintatapoja• Tehdään yhdessä• Sallitaan erehtyminen• Kannustetaan (henkilöstöä) itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen• Hyödynnetään saatua palautetta

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita.

Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	
Kehittämisen tavoitteet: <ul style="list-style-type: none">• Syvennetään tietoisuutta leikin merkityksestä lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle• Tuetaan vuorovaikutustaitojen ja vertaissuhteiden kehittymistä• Mahdollistetaan kokemus yhdessä tekemisen ja leikin ilosta	Toteuttaminen: <ul style="list-style-type: none">• Annetaan tilaa lasten leikkialoille, -kokeiluille ja elämyksille• Annetaan leikkiaikaa ja -rauhaa• Annetaan leikin näkyä ja kuulua• Annetaan mahdollisuus myös rauhallisiin leikkeihin ja yksinleikkiin• Mahdollistetaan keskittyminen leikkiin• Kehitetään lasten kanssa leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä• Tuetaan lasten vuorovaikutustaitoja• Puututaan ristiriitoihin ja ratkotaan niitä rakentavasti

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁹¹ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyä osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁹². Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

⁹¹ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

⁹² Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	
Kehittämisen tavoitteet: <ul style="list-style-type: none"> • Mahdollistetaan myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta • Syvennetään ymmärrystä oikeuksista, vastuusta ja valinnoista • Vahvistetaan sukupuolesta riippumatonta, yhdenvertaista, ja tasa-arvoista kohtelua 	Toteuttaminen: <ul style="list-style-type: none"> • Suhtaudutaan arvostavasti ja kunnioittavasti eri aloitteisiin, näkemyksiin ja mielipiteisiin • Tiedostetaan, että asenteet sekä vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit välittyvät lapsille • Rohkaistaan lapsia tekemään omia valintoja • Tuetaan positiivisen pedagogiikan keinoin lasten identiteetin ja itsetunnon kehitystä • Puututaan eriarvoistamiseen

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnustetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävästä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	
Kehittämisen tavoitteet: <ul style="list-style-type: none"> • Toimia osana kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa • Tukea ja vahvistaa oikeutta omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen • Edistää kulttuurisesti kestävästä kehitystä 	Toteuttaminen: <ul style="list-style-type: none"> • Vahvistetaan taitoa asettua toisen asemaan • Tiedostetaan, että eri kielet ovat läsnä ja sallitaan sekä mahdollistetaan eri kielten käyttö • Ymmärretään kielen keskeinen merkitys lasten kehityksessä ja oppimisessa • Rohkaistaan lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti • Kiinnitetään huomiota henkilöstön kielenkäyttöön • Mahdollistetaan erilaiset kielenkäytön tilanteet • Luodaan uusia tapoja toimia yhdessä

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁹³. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa	
Kehittämisen tavoitteet: <ul style="list-style-type: none">• Tukea lapsia omaksumaan elämäntapoja, jotka ovat terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia• Tukea ja vahvistaa kestävä elämäntavan periaatteita; yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä• Ennaltaehkäistä kiusaamista• Tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia	Toteuttaminen: <ul style="list-style-type: none">• Liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona• Edistetään lasten hyvinvointia esim. joustavalla päivän rakenteella• Toimitaan mahdollisimman kiireettömästi• Muokataan ympäristöjä keskittymistä edistäväksi• Tunnistetaan, puututaan ja ehkäistään kiusaamista ja tapaturmia• Huomioidaan ja perehdytään turvallisuussuunnitelmiin

⁹³ Varhaiskasvatuslaki 10 §

	• Selvitetään ja ehkäistään tilanteita, joissa kiusaamista voi esiintyä• Opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti

Heinäveden kunnan varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lisäksi aikaisemmin seudun kasvatuksen ja koulutuksen toimintaohjelmassa määritetyt arvot oppiminen, hyvinvointi ja vastuullisuus. Toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteena ovat yhdenmukaiset toimintatavat sekä arvioinnin ja kehitystyön käytännöt ts. yhteinen varhaiskasvatus.

Heinäveden kunnan varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisessä painotetaan seuraavia kokonaisuuksia:

Positiivinen pedagogiikka:

Varhaiskasvatuksessa käytetään positiivisen pedagogiikan keinoja. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämistavoitteena on positiivisen pedagogiikan mukaisen ajattelutavan syventäminen sekä toteuttaminen varhaiskasvatuksen arjessa.

Pedagoginen ja jaettu johtajuus:

Laadukas varhaiskasvatus perustuu pedagogiseen sekä jaettuun johtamiseen. Pedagogisen johtamisen päätavoite varhaiskasvatuksessa on lapsen hyvä kasvu, oppiminen ja hyvinvointi. Varhaiskasvatuksessa pedagogista ja jaettua johtamista kehitetään yhteisissä koulutuksissa ja vertaisverkostoissa pedagogiikkaa pohtien.

Jaetulla johtamisella tarkoitetaan oman toiminnan johtamista sekä vastuunottoa omista tehtävistä. Jaetun johtamisen kehittämisen tavoitteena on yhteisen päämäärän eteen työskentely sekä henkilöstön erityisosaamisen hyödyntäminen.

Leikkiä ymmärtävä toimintakulttuuri:

Varhaiskasvatuksessa korostetaan leikin merkitystä kaikessa toiminnassa. Leikki näkyy ja kuuluu iloisina lapsina ja myös lasten ja henkilöstön yhteisenä tekemisenä. Leikissä opitaan mm. vuorovaikutustaitoja sekä luodaan vertaissuhteita. Leikki on myös keskeinen työtapana, joka motivoi oppimaan uutta.

Vertaisverkostot:

Varhaiskasvatusta kehitetään jakamalla asiantuntijuutta. Tavoitteena on luoda eri ammattiryhmille keskustelufoorumit, joissa syvennetään osaamista ja jaetaan asiantuntijuutta.

Kiusaamisen ehkäisy

Kiusaamisen ehkäisy on kasvatusta tasa-arvoiseen yhteiskuntaan, jossa yksilöt kannattelevat ja kunnioittavat toinen toisiaan. Ennalta ehkäisyssä tärkeää on kasvattajan sensitiivisyys, oikeudenmukaisuus, sanat lapsen identiteetin muodostumisessa, lasten tasa-arvoinen kohtaaminen, mutta ennen kaikkea se on osa arjen pedagogiikkaa ja laadukasta varhaiskasvatussuunnitelman mukaista toimintaa.

Kiusaamisen ehkäisy	
Tavoitteet: <ul style="list-style-type: none">• nostaa tietoisuutta kiusaamisilmiöstä• vaikuttaa kiusaamiseen liittyviin asenteisiin• sitouttaa ja motivoida henkilökuntaa työhön paremmin• selkeyttää miten toimitaan ja perustellaan toimintansa• tehdä työstä johdonmukaista ja tuloksellisempaa• arvioida työtä• jäntevöittää huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä	Toiminta: <ul style="list-style-type: none">• Luoda turvallinen ilmapiiri• Vahvistaa lasten sosiaalisia ja emotionaalisia taitoja• Vahvistaa lasten itsetuntoa• Vahvistaa lasten osallisuuden tunnetta• Edistää tasa-arvoa

Lasten huoltajien rooli on tärkeä kiusaamisen ehkäisemisessä. Kiusaaminen ja kiusatuksi tuleminen on varhaiskasvatuksen ja huoltajien yhteinen asia. Henkilökunnan tehtävänä on lisätä vanhempien tietoisuutta kiusaamisesta ilmiönä. Kiusaamisen ehkäisyssä yhteistyö ja yhteiset arvot huoltajien ja varhaiskasvatuksen välillä ovat erityisen tärkeitä.⁹⁴

Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmaa tarkennetaan tarvittaessa kunta- tai yksikkökohtaisesti.

Toimintakulttuurin arviointi varhaiskasvatuksessa:

Varhaiskasvatuksen yksiköissä toimintakulttuuria arvioidaan yksikkötasolla viikko- ja tiimipalaverien yhteydessä sekä ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmassa. Arvioinnissa hyödynnetään yhdessä sovittuja työkaluja sekä muuta varhaiskasvatuksen arviointimateriaalia.

Perhepäivähoidossa toimintakulttuuria arvioidaan ja kehitetään hoitajien tapaamisissa sekä työkokouksissa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja tukee pedagogista arviointityötä. Toiminnan arvioinnissa ja kehittämisessä tukena käytetään perhepäivähoidolle tarkoitettuja arviointi- ja kehittämismateriaaleja.

Varhaiskasvatuksessa toteutetaan kuntien kesken yhteisiä kehittämis- ja arviointihankkeita, joihin valitaan yhteisiä kehittämisen ja arvioinnin kohteita. Näin voidaan kehittää seudullista varhaiskasvatusta yhtenäisemmäksi.

⁹⁴ Kiusaamisen ja ennaltaehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma

Huoltajat osallistuvat toiminnan kehittämiseen ja arviointiin vanhempainilaisuuksissa, VASU-keskusteluissa sekä päivittäisissä keskusteluissa. Varhaiskasvatuksessa voidaan teettää huoltajille ja myös lapsille erilaisia kyselyjä, joilla kehitetään varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria ja varhaiskasvatuksen laatua.

3.3 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁹⁵. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen.

⁹⁵ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §

Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt:

Oppimisympäristöissä tulee ottaa huomioon lapsiryhmän tarpeet, ikärakenne ja muunneltavuus, pienryhmätoiminta ja pedagogiset ratkaisut. Myös lasten mielenkiinnon kohteet sekä monipuoliset ja erilaiset leikkimahdollisuudet huomioidaan oppimisympäristöissä. Huomiota kiinnitetään erityisesti siihen, että tavarat, lelut sekä pelit ovat lasten ulottuvilla ja saatavilla. Lisäksi on tärkeää huomioida kuinka lasten ja henkilöstön sosiaaliset suhteet ja esim. turvallisuuden tunne näkyvät erilaisissa ympäristöissä ja kuinka niiden kehitystä voidaan tukea oppimisympäristöjä muokkaamalla. Liikkumisen merkitystä korostetaan oppimisympäristöjen suunnittelussa.

Lapset osallistuvat oppimisympäristöjen muokkaamiseen ikä- ja taitotasonsa mukaisesti. Eri oppimisympäristöihin liittyvistä asioista, säännöistä ja ohjeista keskustellaan lasten kanssa.

Huoltajille tarjotaan mahdollisuus osallistua oppimisympäristöjen suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin esim. vanhempaintilaisuuksissa sekä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Elämyksiä erilaisissa oppimisympäristöissä voidaan lisätä mm. tutustumalla huoltajien ammatteihin, työpaikkoihin sekä huoltajien ja lasten harrastuksiin.

Oppimisympäristöt	
<ul style="list-style-type: none"> • Päiväkoti/perhepäivähoito <ul style="list-style-type: none"> ○ Sisä- ja ulkotilat • Lähiympäristö <ul style="list-style-type: none"> ○ Lähiluonto ja -metsä ○ Leikki- ja liikuntapaikat ○ Esiopetus-/perusopetus • Yhteistyötahot <ul style="list-style-type: none"> ○ Kirjasto ○ Seurakunnat ○ Kulttuuripalvelut ○ Paikalliset yritykset ja järjestöt • Tieto- ja viestintäteknologia <ul style="list-style-type: none"> ○ Pedagoginen digitaalisten laitteiden hyödyntäminen 	
Fyysinen ulottuvuus	Sosiaalinen ulottuvuus
<ul style="list-style-type: none"> • Lapset osallisena toimintaympäristön muokkaamisessa • Terveelliset ja virikkeelliset tilat • Turvalliset leikki- ja toimintavälineet • Materiaalit lasten ulottuvilla 	<ul style="list-style-type: none"> • Kaverit/ystävät • Myönteisyys • Avoimuus • Vuorovaikutus • Lasten/perheiden osallisuus
Psyykinen ulottuvuus	Digitaalinen ulottuvuus
<ul style="list-style-type: none"> • Luottamuksellisuus • Turvallisuuden tunne • (Työ)yhteisön hyvinvointi 	<ul style="list-style-type: none"> • Digitaaliset oppimateriaalit ja opetus • tieto- ja viestintäteknologian hyödyntäminen • Uudet
Pedagogiset ratkaisut	
<ul style="list-style-type: none"> • Tavoitteet henkilöstön toiminnalle • Lasten motivointi ja aktiivisuus • Leikin merkitys • Positiivinen pedagogiikka 	

Oppimisympäristöjen arviointi ja kehittäminen:

Oppimisympäristöjen turvallisuutta ja toiminnallisuutta tulee arvioida päivittäin toiminnan yhteydessä ja mahdollisiin epäkohtiin on puututtava välittömästi. Oppimisympäristöjen arvioinnissa kiinnitetään fyysisten ulottuvuuksien lisäksi sosiaalisiin sekä psyykkisiin ulottuvuuksiin ja siihen, kuinka ne tukevat lapsen toimintaa, kasvua ja kehitystä. Toiminnan fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen turvallisuus on kaikkien kasvattajien vastuulla. Henkilöstön vastuulla on varmistaa, että jokaisella lapsella on kaikissa tilanteissa turvallinen olo. Oppimisympäristöjä arvioidaan yhdessä lasten kanssa kasvatus- ja opetustilanteissa, sekä työyhteisön henkilöstön kesken. Oppimisympäristöjen arvioinnissa ja kehittämisessä hyödynnetään kunnallisessa varhaiskasvatuksessa yhteisesti sovittuja arviointimenetelmiä.

3.4 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä⁹⁶.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁹⁷. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁹⁸.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirrymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

⁹⁶ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁹⁷ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

⁹⁸ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö:

Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön perustana on molemminpuolinen luottamus, joustavuus sekä yhteinen näkemys lapsen parhaasta. Kasvatusvastuu on aina ensisijaisesti lapsen huoltajilla. Huoltajan näkemystä kuunnellaan ja sitä kunnioitetaan. Huoltajien sekä lapsen kanssa sovitaan yhdessä yhteistyön käytännöistä. On tärkeää, että sekä huoltajat että lapset kokevat, että varhaiskasvatuksessa joka päivä on hyvä päivä. Hyvä päivä pitää sisällään iloa ja onnistumisia, mutta joskus myös surua ja pettymyksiä. Tärkeää on, että surun ja pettymyksen tunteita aiheuttaneet asiat ratkaistaan ja niistä keskustellaan lasta vahvistavalla tavalla.

Huoltajia informoidaan säännöllisesti ryhmän toiminnan tavoitteista ja sisällöistä. Informoinnissa hyödynnetään huoltajien kanssa yhdessä sovittuja tapoja, joita voivat olla esim. viikko-ohjelma eteisessä tai sähköposti tulevasta toiminnasta. Päivittäisissä lapsen tuonti- ja hakutilanteissa vaihdetaan lapsen kuulumiset puolin ja toisin ja kerrotaan päivän sujumisesta, keskustellaan toiminnan tavoitteista ja siitä, kuinka ne ovat tukeneet lapsen varhaiskasvatusta. Yhteistyötä huoltajien kanssa tehdään positiivisen pedagogiikan mukaisesti. Lapsen onnistumiset sekä vahvuudet jaetaan huoltajien kanssa päivittäin.

Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁹⁹. Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä¹⁰⁰.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään

⁹⁹ Varhaiskasvatuslaki 7 ja 22 §

¹⁰⁰ Varhaiskasvatuslaki 7 §

varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.¹⁰¹

Monialainen yhteistyö:

Yhteistyön ensisijaisena tavoitteena on lisätä lapsen hyvinvointia.

Monialaista yhteistyötä toteutetaan lapsen kasvun ja kehityksen tukena mm. neuvolan ja muiden SIUN SOTE-palveluiden, kuten varhaisen tuen, perhetyön, lapsiperheiden kotipalvelun ja perheneuvoloiden kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan tuki on saatavilla kaikissa yksiköissä niin päiväkotihoidossa kuin perhepäivähoidossakin. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja toimii varhaiskasvatuksessa mm. konsultoivana asiantuntijana, jonka puoleen voi kääntyä, kun monialaiselle yhteistyölle on tarvetta.

Varhaiskasvatuksen ja neuvolan yhteistyötä kehitetään ja arvioidaan yhteisissä tapaamisissa. Yhteistyötä tehdään neuvolatarkastusten, etenkin lapsen 1,5- ja 4 vuotisterveystarkastusten yhteydessä. Yhteistyön tavoitteena on laadukas huoltajien luvalla tapahtuva tiedonsiirto varhaiskasvatuksesta neuvolaan sekä neuvolasta varhaiskasvatukseen.

Varhaiskasvatuksessa tehdään tarvittaessa yhteistyötä erikoissairaanhoidon sekä lastensuojelun kanssa. Yhteistyötä kehitetään ja arvioidaan säännöllisesti alueellisesti yhteistyöpalaverissa.

Monialaista yhteistyötä tehdään huoltajien suostumuksella ja heidän asiantuntemustaan lapsen asioissa hyödyntäen. Varhaiskasvatuksen henkilöstön ammattitaitoa hyödynnetään moniammatillisessa yhteistyössä.

Yhteistyö oppilaitosten kanssa:

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä kunnan oman yläkoulun lisäksi esim. ammatillisten oppilaitosten, ammattikorkeakoulujen sekä yliopistojen kanssa. Yhteistyön tavoitteena on sopia seudullisesti koulutusyhteistyöstä opiskelijoiden harjoitteluihin ja muihin opintoihin liittyen, joissa opiskelijat tekevät yhteistyötä varhaiskasvatuksen yksiköissä. Oppilaitosten kanssa tehtävää yhteistyötä kehitetään ja arvioidaan yhteisissä tapaamisissa.

Muut varhaiskasvatusta tukevat yhteistyötahot:

Yhteistyö muiden palvelujen, kuten ravitsemus- ja siivouspalveluiden kanssa pyritään järjestämään joustavasti varhaiskasvatustoiminnan ehdoilla. Yhteistyö muiden varhaiskasvatusta tukevien palveluiden ja toimijoiden kanssa sekä sen arvioinnin ja kehittämisen periaatteet sovitaan yhteisissä palaverissa.

¹⁰¹ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatustilasto 7 §

Yhteistyö muiden paikallisten tahojen, kuten urheiluseurojen, seurakuntien ja eri järjestöjen kanssa määritellään tilanteen mukaan.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan seuraavia pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita huomioiden lasten ikä ja kehitys sekä eri toimintamuotojen ominaispiirteet. Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja sisältöjä eri toimintamuodoissa voidaan täsmentää paikallisissa suunnitelmissa.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan ja tarkennetaan

- pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita sekä seurannan ja arvioinnin käytäntöjä
- varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä
- monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavia periaatteita
- käytäntöjä, jotka tukevat lasten leikkiä inklusiivisten periaatteiden mukaisesti
- oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä
- lasten mielenkiinnon kohteiden ja osallisuuden huomioon ottamisen tapoja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa
- eri kieli- ja kulttuuriryhmien varhaiskasvatuksen toteuttamista
- kaksikielisen varhaiskasvatuksen toteuttamista, mikäli sitä järjestetään
- vieras- ja monikielisten lasten suomen/ruotsin kielen oppimisen tukemista
- perheen kielivalintoihin ja äidinkielen tukemiseen liittyvää yhteistyötä ja käytäntöjä.

4.2 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

Lapsen osallisuus toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa:

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa suunnitellaan ja toteutetaan lasta kuunnellen, lasten vahvuuksien, mielenkiinnon kohteiden ja tarpeiden kautta oppimisen alueet ja laaja-alainen osaaminen huomioiden.

Lasten mielipiteitä ja aloitteita huomioidaan ja niihin vastataan mahdollisuuksien mukaan¹⁰² pohtimalla ja muokkaamalla toiminnan sisältöjä yhdessä. Lasten ja henkilöstön yhteinen suunnittelu ja sen käytännöt sovitaan ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmassa. Henkilöstö vastaa siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus monipuoliseen toimintaan sekä toiminnan suunnitteluun kaikilla eri oppimisen alueilla.

Henkilöstön toiminnan suunnittelu:

Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen perustuvat laadukkaaseen pedagogiseen ja jaettuun johtamiseen. Henkilöstölle järjestetään mahdollisuus suunnitteluun sekä yhdessä työyhteisössä että tarvittaessa yksilöllisesti. Yksiköissä toimintaa suunnitellaan yhdessä koko henkilöstön kanssa, suunnittelun pedagoginen vastuu on varhaiskasvatuksen opettajilla ja/tai yksikön vastaavilla.

Perhepäivähoidossa pedagogisen suunnittelun tukena toimivat toiset perhepäivähoitajat, varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja varhaiskasvatusjohtaja. Toiminta ja sisällöt ovat erilaisia eri varhaiskasvatusmuodoissa johtuen ryhmien rakenteesta ja oppimisympäristöistä.

4.3 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

¹⁰², Sanna Parrila: Lasten osallisuuden arviointi, Ediva oy

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

Pedagogisen dokumentoinnin tavoitteena on lapsen tuntemisen lisääminen sekä toimintatapojen ja oppimisympäristöjen kehittäminen. Dokumentoinnin avulla tuotettua tietoa hyödynnetään lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa. Dokumenttien avulla voidaan tarkastella lapsen kasvua ja kehitystä sekä lapsen omaa historiaa varhaiskasvatuksessa.

Varhaiskasvatuksen dokumentointi perustuu siihen, että lapsen ja lapsiryhmän kannalta tärkeät havainnot kerätään talteen esim. kirjaamalla tai videoimalla ja valokuvaamalla ja niitä hyödynnetään toiminnan suunnittelussa, kehittämisessä ja arvioinnissa. Toiminnan kannalta keskeisimmät havainnot kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Lapset voivat osallistua dokumentointiin valokuvaamalla ja videoimalla toimintaa sekä vastaamalla erilaisiin kyselyihin henkilöstön tai huoltajien avustuksella. Lapsia kuunnellaan ja heitä askarruttavat asiat kirjataan tarvittaessa ylös osana dokumentointia.

Havainnoinnin ja dokumentoinnin tavoitteena on kiinnittää huomiota vuorovaikutustilanteisiin lapsiryhmässä ja kehittää niitä tarvittaessa, sekä lasten osallisuuteen ja kehittää lapsille luontaisia tapoja olla osallisena toiminnassa.

Pedagogisen dokumentoinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa voidaan noudattaa seuraavan taulukon periaatteita:

Kysy	Koska pedagogisen dokumentoinnin tulee olla suunnitelmallista, täytyy dokumentointi kohdistaa tiettyihin, tarkoituksenmukaiselta tuntuviin kysymyksiin. Kaikkea ei voi, ehdi eikä kannata dokumentoida umpimähkään. Mikä on tärkeintä?
Kerää	Kun sillä hetkellä tärkeimmiltä vaikuttavat kysymykset on valittu, aletaan dokumentoimalla kerätä johtolankoja, joiden avulla kysymyksiin voidaan ehkä saada vastauksia. Kun dokumentteja kerätään, etsiydytään tilanteisiin tai valitaan dokumentointimenetelmiä, joiden avulla mahdollisia vastauksia voi löytyä.
Reflektoi	Dokumentit tallettavat ja heijastelevat joitakin osia tapahtumista, näkemyksistä, kokemuksista ja tunteista. Ne eivät kuitenkaan sellaisenaan ole totta, vaan avaavat väyliä omien ja yhteisten tulkintojen luomiseen ja kertomiseen. Mitä vastauksia kysymyksiin saatiin? Mitä näkökulmia löydettiin? Miten niihin suhtaudutaan?

Kehitä	Pedagogisen dokumentoinnin prosessi on hyödyllinen vain, jos sen tarjoamiin haasteisiin ja mahdollisuuksiin tartutaan. Miten toimintaa kehitetään? Mitä sisältöjä, menetelmiä tai tavoitteita seuraavaksi valitaan? Mitä tehdään?
---------------	---

Erilaisia havainnointi- ja dokumentointitapoja:

Lapsen kansio: Kaikille lapsille kerätään yhdessä lapsen kanssa lapsen tuottamaa materiaalia ja valokuvia, joita voidaan hyödyntää pedagogisen toiminnan suunnittelussa, kehittämisessä ja arvioinnissa. Kansioon kerättyjä materiaaleja havainnoidaan säännöllisesti huoltajien ja lasten kanssa sekä käytetään VASU-keskustelujen tukena. Kansioon kerätään materiaalia, jonka avulla voidaan tarkastella laaja-alaisen osaamista sekä oppimisen alueita.
Havainnointi ja kirjaus: Havainnoidaan säännöllisesti lasten toimintaa yksilöllisesti ja ryhmässä.
Valokuvaus/videointi: Huoltajien luvalla dokumentoidaan vuorovaikutteista toimintaa.
Havainnointilomakkeet: Hyödynnetään erilaisia varhaiskasvatuksen lomakkeita sekä seudullisia neuvolalomakkeita. Lasten osallisuuden havainnoinnin tukena käytetään erilaisia lapsen osallisuuden arviointilomakkeita.
Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma/ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma: toiminnan kannalta tärkeät asiat kirjataan varhaiskasvatussuunnitelmiin.

Dokumentointitavat ja -tilanteet valitaan niin, että ne hyödyttävät parhaiten lasta/lapsiryhmää. Dokumentointiin liittyviä tarkennuksia voidaan tarvittaessa kirjata yksikkökohtaisesti vuosisuunnitelmaan/ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaan.

4.4 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättelämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja

sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

Varhaiskasvatuksessa erilaiset työtavat vaihtelevat toiminnan sisältöjen ja lapsiryhmän koon, tarpeiden, iän, kehitystason, mielenkiinnon kohteiden ja toiveiden mukaan. Lapset ottavat osaa suunnitteluun iän ja kehitystason mukaisesti esim. esittelemällä kotona tai harrastuksessa opittuja taitoja, joita voi hyödyntää työtapana varhaiskasvatuksessa. Henkilöstö osaa joustaa omista suunnitelmistaan ja toimia lasta kuunnellen, siten että mielenkiinto ja motivoituminen säilyvät. Työtapojen toimivuutta ja mielekkyyttä arvioidaan jatkuvasti työn ohessa, myös lasten kanssa.

Varhaiskasvatuksen työtapoina voidaan käyttää esim. draamakasvatusta, tutkimista, havainnointia, kuuntelemista, keskustelua, lukemista, loruja, kertomista, laulamista, soittamista, käsillä tekemistä, liikunnan keinoja, pelaamista, luontoon tutustumista, vierailuja ja retkiä sekä mediakasvatuksen välineiden hyödyntämistä.

4.5 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittelyssä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havainnot käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

Erilaiset leikit ovat tärkeä ja keskeinen työtapo varhaiskasvatuksessa.

Henkilöstöllä on aktiivinen ja vuorovaikutuksellinen rooli leikin rikastajana ja myös leikkijänä lasten rinnalla. Lasten leikkitaitoihin kiinnitetään huomiota ja niitä kehitetään tarvittaessa. Leikkien ohjauksessa huomioidaan sukupuolisensitiivisyys.

Lapsille tarjotaan leikkimahdollisuuksia erilaisissa oppimisympäristöissä: sisä- ja ulkotiloissa, sekä lähiluonnossa toteutettavassa toiminnassa. Lapsilla on mahdollisuus vaikuttaa oppimisympäristöjen sisältöihin ja muokkaamiseen, ks. 3.3 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt.

Leikin merkitys oppimisen perustana tiedostetaan ja erilaisia leikkejä käytetään menetelmänä tutustuttaessa ja käsiteltäessä oppimisen alueiden sisältöjä.

4.6 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden¹⁰³ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja

¹⁰³ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon

kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Vuorovaikutustaidot	
Toiminnan tavoitteet: <ul style="list-style-type: none">• Vahvistetaan lasten vuorovaikutustaitoja: lapset tulevat kuulluksi ja heidän aloitteisiinsa vastataan	Toiminta: <ul style="list-style-type: none">• Henkilöstö on sensitiivinen vuorovaikutustilanteissa• Vastataan lasten non-verbaaleihin viesteihin• Kannustetaan lapsia puhumaan ja kommunikoimaan• Kommunikoidaan ja keskustellaan aktiivisesti henkilöstön ja lasten kesken• Opetellaan kuuntelemisen taitoja

Kielen ymmärtämisen taidot	
Toiminnan tavoitteet: <ul style="list-style-type: none"> Vahvistetaan ja tuetaan lasten kielen ymmärtämisen taitoja 	Toiminta: <ul style="list-style-type: none"> Henkilöstön kielenkäyttö on kuvailevaa ja tarkkaa Sanallistetaan toimintaa Käytetään tarvittavia apuvälineitä: esim. kuvat ja viittomat Kielellinen mallintaminen
Puheen tuottamisen taidot	
Toiminnan tavoitteet: <ul style="list-style-type: none"> Vahvistetaan ja tuetaan lasten puheen tuottamisen taitoja Puhutun kielen käyttäminen ja ymmärtäminen 	Toiminta: <ul style="list-style-type: none"> Rohkaistaan lapsia puhumaan ja keskustelemaan henkilöstön ja toisten lasten kanssa eri tilanteissa Kiinnitetään huomiota äänensävyihin ja -painoihin Sadutetaan Luetaan ja kerrotaan monipuolisesti satuja Tarinoidaan yhdessä lasten kanssa
Kielen käyttötaidot	
Toiminnan tavoitteet: <ul style="list-style-type: none"> Vahvistetaan lasten tilannetietoista kielen käyttöä 	Toiminta: <ul style="list-style-type: none"> Harjoitellaan kielen käyttöä eri tilanteissa: kerrontaa, puheen vuorottelua ja kuuntelua Tutustutaan erilaisiin teksteihin ja lastenkirjallisuuteen Harrastetaan yhdessä sanaleikkejä, riimitystä ja kielellä leikkelyä. Eläytyminen, huumori ja hyvät tavat
Kielellinen muisti ja sanavarasto	
Toiminnan tavoitteet: <ul style="list-style-type: none"> Lisätään ja monipuolistetaan tietoisesti sanavarastoa Vahvistetaan kielellistä ilmaisua 	Toiminta: <ul style="list-style-type: none"> Kiinnitetään huomiota keskustelutapaan; lapsi on tasa-arvoisessa asemassa keskusteluissa aikuisen kanssa Loruillaan, käytetään laululeikkejä Leikitään kielellä Harjoitellaan nimeämistä ja kuvaavia sanoja. Keskustellaan, luetaan ja kerrotaan tarinoita aktiivisesti
Kielitietoisuus	
Toiminnan tavoitteet: <ul style="list-style-type: none"> Vahvistetaan lasten tietoisuutta kielen rakenteesta ja kielen merkitykseen liittyvistä seikoista. 	Toiminta: <ul style="list-style-type: none"> Havainnoidaan ja tutkitaan suomen kieltä ja ryhmän muita äidinkieliä Tutustutaan ja luetaan lastenkirjallisuutta Tavutellaan, loruillaan Luetaan ja kirjoitetaan leikkillisesti Käytetään mm. visuaalisia ja auditiivisia viestejä ja testejä

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoitamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työtetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Musiikillinen ilmaisu	
<p>Toiminnan tavoitteet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tarjotaan lapsille monipuolisia musiikillisia kokemuksia • Vahvistetaan kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin 	<p>Toiminta:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Havainnoidaan ääniympäristöä • Lauletaan, loruillaan ja kuunnellaan musiikkia • Kokeillaan erilaisia soittimia • Käytetään omaa kehoa soittimena • Liikutaan musiikin tahdissa • Kannustetaan lapsia käyttämään mielikuvitusta ja ilmaisemaan musiikin herättämiä tunteita (sanallisesti, piirtämällä, tanssimalla) • Harjoitellaan ja järjestetään musiikkiesityksiä • Improvisoidaan musiikillisesti

Kuvallinen ilmaisu	
Toiminnan tavoitteet: <ul style="list-style-type: none"> Kehitetään ja vahvistetaan lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin sekä kulttuuriperintöön 	Toiminta: <ul style="list-style-type: none"> Tutustutaan erilaisiin materiaaleihin, menetelmiin ja välineisiin: maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla, mediaesityksiä tekemällä Tarkastellaan omia ja muiden tuotoksia ja taideteoksia Tutustutaan erilaisiin viestintävälineisiin Tutustutaan rakennettuun ja luonnonlaiseen lähiympäristöön Tehdään erilaisia juhla valmisteluja yhdessä Ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä
Käsityöllinen ilmaisu	
Toiminnan tavoitteet: <ul style="list-style-type: none"> Tarjotaan lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät 	Toiminta: <ul style="list-style-type: none"> Tutustutaan lapsille soveltuviin teknisen ja tekstiilityön työtapoihin (mm. muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen, ompelu) Suunnitellaan ja ratkotaan ongelmia Harjoitellaan hienomotorisia taitoja Kokeillaan erilaisia tekniikoita ja materiaaleja Annetaan lasten ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä hyödynnetään paikallisia käsityöperinteitä
Sanallinen ja kehollinen ilmaisu	
Toiminnan tavoitteet: <ul style="list-style-type: none"> Tarjotaan mahdollisuus monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään 	Toiminta: <ul style="list-style-type: none"> Käytetään erilaisia ilmaisun muotoja: draama (pantomiiimi, improvisointi, nukke- pöytä ja varjoteatteri), tanssi, rooli-mielikuvitus- ja teatterileikit Tehdään esityksiä yhdessä lasten kanssa Harjoitellaan esiintyjänä ja katsojana olemista
Ilmaisun monet muodot-sisältöjen suunnittelussa voidaan hyödyntää kunnan kulttuurikasvatusohjelmia.	

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä median näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystäväyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenvuorokiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänkysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan

esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Eettinen ajattelu	
Toiminnan tavoitteet: <ul style="list-style-type: none"> • Tuetaan ja vahvistetaan eettisen ajattelun taitojen kehittymistä • Tuetaan ja vahvistetaan lasten käsitystä, että ihmiset ovat erilaisia, mutta samanarvoisia 	Toiminta: <ul style="list-style-type: none"> • Tunnistetaan ja nimetään tunteita • Arvostetaan erilaisuutta • Tuetaan ystävyyssuhteiden solmimista • Harjoitellaan ristiriitatilanteiden ratkaisemista rakentavasti • Pohditaan oikean ja väärän eroa • Pohditaan ilon, surun ja pelon aiheita
Katsomuskasvatus	
Toiminnan tavoitteet: <ul style="list-style-type: none"> • Tuetaan ja vahvistetaan keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan • Tuetaan ja vahvistetaan lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehitystä 	Toiminta: <ul style="list-style-type: none"> • Tutustutaan lapsiryhmässä edustettujen katsomusten ja uskontojen tapoihin, juhliin ja perinteisiin • Pohditaan yhdessä lasten kokemuksista nousevia katsomuksellisia kysymyksiä • Hyödynnetään huoltajien asiantuntemusta kulttuuriperinnöstä • Hyödynnetään lähiympäristön vierailuja ja tapahtumia, esim. seurakuntien tilaisuudet ja työntekijät • Tarkastellaan uskonnottomuutta
Lähiyhteisö	
Toiminnan tavoitteet: <ul style="list-style-type: none"> • Tuetaan ja vahvistetaan lasten mielenkiintoa menneisyyden asioihin, nykyhetkeen sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen 	Toiminta: <ul style="list-style-type: none"> • Tutustutaan juhlaperinteisiin, -leikkeihin ja -lauluihin • Hyödynnetään eri sukupolvien välistä yhteistyötä, esim. isovanhempien vierailut • Pohditaan yhdessä lasta askarruttavia ja kiinnostavia asioita • Tarkastellaan lähiyhteisön moninaisuutta • Pohditaan yhdessä tulevaisuutta

Mediakasvatus	
<p>Toiminnan tavoitteet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tuetaan ja vahvistetaan lapsen kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä • Tuetaan lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään 	<p>Toiminta:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tutustutaan erilaisiin medioihin • Käsitellään medioissa esillä olevia teemoja lasten ikä- ja kehitystaso huomioiden • Kokeillaan mediantuottamista leikinomaisesti turvallisessa ympäristössä • Hyödynnetään lasten mediaa toiminnan inspiraationa: esim. lastenohjelmat ja -pelit • Pohditaan faktan ja fiktion eroa

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikojen havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestäväää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestäväää elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestäväää elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävään elämäntavan ylläpitämisestä.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Matemaattisen ajattelun taidot	
Tavoitteet toiminnalle: <ul style="list-style-type: none"> • Tuetaan ja vahvistetaan matemaattisen ajattelun kehittymistä • Tarjotaan matemaattisen ajattelun haasteita lapsille sekä oppimisen ja oivaltamisen iloa 	Toiminta: <ul style="list-style-type: none"> • Leikinomaista toimintaa • Matemaattisten käsitteiden harjoittelua peleissä, leikeissä sekä arjen tilanteissa eri aisteja käyttäen esim. mittaaminen, lukumäärä, lukusana-numeromerkitys, sijainti- ja suhdekäsitteet • Mittaamisen harjoittelua omalla keholla ja eri välineillä • Tutkitaan eri muotoja esim. lego-leikeissä, askarteluissa • Luokitellaan ja vertaillaan erilaisia asioita arjen tilanteissa: pitkä - lyhyt, painava - kevyt • Innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintoja ja toimintoja • Kannustetaan ongelmanratkaisuun • Tutkitaan aikaa esim. vuorokauden ja vuodenaikojen avulla
Ympäristökasvatus	
Tavoitteet toiminnalle: <ul style="list-style-type: none"> • Tuetaan ja vahvistetaan lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä • Ohjataan kohti kestävää elämäntapaa 	Toiminta: <ul style="list-style-type: none"> • Retkeillään tutkien luonnossa ja lähiympäristössä • Havainnoidaan luonnon ilmiöitä eri aistein, eri vuodenaikoina • Harjoitellaan kunnioittamaan luontoa, kasveja ja eläimiä • Harjoitellaan kierrättämistä • Hyödynnetään luonnon- ja kierrätysmateriaaleja toiminnassa
Teknologiakasvatus	
Tavoitteet toiminnalle <ul style="list-style-type: none"> • Tuetaan ja kannustetaan lapsia tutustumaan tutkiviin ja kokeileviin työtapoihin 	Toiminta: <ul style="list-style-type: none"> • Ohjataan lapsia havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja • Harjoitellaan tutkimista ja tarkastelua • Tutustutaan teknologiaan esim. rakenteluleikkien avulla, pohditaan ja etsitään vastauksia yhdessä • Kysytään ja etsitään vastauksia, tehdään päätelmiä ja ratkotaan pulmia • Tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin ja niiden toimintaan

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvuille, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikuntaa. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoaltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojat tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa.

Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömiseen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasosta uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti.

Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda yhdessä huoltajien kanssa pohja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle.

Liikkumisen taidot	
Tavoitteet toiminnalle: <ul style="list-style-type: none"> • Tukea ja vahvistaa lasten monipuolista liikkumista ja tarjota liikkumisen iloa • Tukea ja vahvistaa lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja 	Toiminta: <ul style="list-style-type: none"> • Motoristen taitojensuunnitelmallinen havainnointi • Monipuolinen ja riittävä liikunta päivittäin, sisällä ja ulkona • Käytetään eri aisteja ja erilaisia välineitä • Erilaiset liikunta- ja pihaleikit • Satu- ja musiikkiliikunta • Liikkumista omaehtoisesti ja ohjatusti • Painotetaan liikkumisen iloa • Yhdessä huoltajien kanssa innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla • Liikuntavälineiden saatavuus
Ruokakasvatus	
Tavoitteet toiminnalle: <ul style="list-style-type: none"> • Tuetaan ja vahvistetaan myönteistä suhtautumista ruokaan sekä syömiseen • Tuetaan ja vahvistetaan monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia 	Toiminta: <ul style="list-style-type: none"> • Ohjataan omatoimiseen ruokailuun • Tutustutaan erilaisiin ruokiin eri aistien avulla • Opetellaan ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömiseen kulttuuria • Huomioidaan eri kulttuurien ruokailuun liittyvät tavat ja tottumukset
Terveys ja turvallisuus	
Tavoitteet toiminnalle: <ul style="list-style-type: none"> • Tuetaan ja vahvistetaan lasten valmiuksia huolehtia terveydestä ja henkilökohtaisesta hygieniasta • Vahvistetaan ja tuetaan lasten turvallisuuteen liittyvää oppimista varhaiskasvatuksen arjen tilanteissa 	Toiminta: <ul style="list-style-type: none"> • Pohditaan yhdessä liikkumisen, levon ja ihmissuhteiden merkitystä hyvinvointiin ja terveyteen • Harjoitellaan liikkumista lähiliikenteessä ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja • Harjoitellaan ristiriitatilanteiden ratkomista, tunne- ja vuorovaikutustaitoja
Varhaiskasvatuksessa huomioidaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ravintosuosituksia sekä Opetus- ja kulttuuriministeriön Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset.	

4.7 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä.¹⁰⁴ Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa¹⁰⁵. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

¹⁰⁴ Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

¹⁰⁵ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatus- ja opetustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväranä. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkiä, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyksikautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että

toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatustilaisissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylvyn kaltaisia.

Viittomakielistä varhaiskasvatusta toteutetaan tarvittaessa ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen kielelliset tavoitteet ovat samat kuin muussakin varhaiskasvatuksessa. Tavoitteena on vahvistaa ja rohkaista lasta käyttämään viittomakieltä ja näin lisätä lapsen valmiuksia toimia viittomakielisessä ympäristössä. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen toimintaa tarkennetaan tarvittaessa yksikkökohtaisesti ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmassa.

Vieraskielisten lasten suomen kielen oppimista tuetaan aktiivisesti. Kielen oppimisessa ja kommunikoinnissa käytetään erilaisia apuvälineitä, kuten kuvakortteja ja monikanavaista viestintää. Vieraskielisten lasten vuorovaikutustilanteisiin kiinnitetään huomiota. Henkilöstö sanoittaa omaa ja lasten toimintaa rikastaen lasten arjessa tarvittavaa sanavarastoa. Oman äidinkielen/äidinkielten käyttöä tuetaan mahdollisuuksien mukaan.

Henkilöstö toimii sensitiivisesti ja näyttää, että lapsi huomioidaan ja häntä kuunnellaan, vaikka yhteinen kieli puuttuisikin. Lapsi oppii suomen kieltä ja kulttuuria kokonaisvaltaisesti varhaiskasvatustoiminnassa. Lisäksi suomen kieltä ja kulttuuria opetellaan ohjatuissa leikki- ja pienryhmätilanteissa, joissa kasvattaja on aktiivisessa roolissa.

Perheiden kanssa tehtävässä yhteistyössä huomioidaan erilaiset kielelliset ja kulttuuriset taustat ja niitä kunnioitetaan suomalaisen yhteiskunnan arvojen puitteissa. Huoltajia informoidaan tarvittaessa suomalaisesta kulttuurista, suomalaisen yhteiskunnan jäsenyydestä sekä kotoutumista edistävästä tukipalveluista. Tulkkauspalveluihin on oikeus ja niitä käytetään tarvittaessa. Kaikessa toiminnassa huomioidaan kulttuurisensitiivisyys.

Perheitä kannustetaan oman kielen ja kulttuurin säilyttämiseen. Eri kulttuuritaustaisille perheille tarjotaan mahdollisuus esitellä omia kulttuuri- ja kieliperinteitä varhaiskasvatusyhteisölle. Eri

kulttuuritaustaisten perheiden kanssa toimittaessa huomioidaan tarvittaessa oman kunnan kotouttamissuunnitelma.

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty¹⁰⁶. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden.

Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.1 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa päätetään ja kuvataan varhaiskasvatuksessa annettavan tuen järjestämisen käytännöt päiväkodissa ja perhepäivähoidossa.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- lapsen tuen järjestämistä ohjaavat paikalliset periaatteet ja käytännöt
- lapsen tuen tarpeen arviointiin liittyvät käytännöt ja vastuut
- tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa: pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset tuen muodot
- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman täydentäminen tuen näkökulmasta luvun 5.5 mukaisesti, suunnitelman laatimiseen ja arviointiin liittyvät paikalliset vastuut ja käytännöt
- lasten ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön käytännöt tuen aikana
- monialainen yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- toiminta siirtymävaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen

¹⁰⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

- tehostetun ja erityisen tuen sekä tukipalveluiden hallintopäätösmenettelyt (huoltajan ja lapsen kuuleminen sekä päätöksen laatiminen, muuttaminen ja kumoaminen).

Yleinen tuki

- yleisen tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken
- yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja yleisen tuen järjestämisessä.

Tehostettu tuki

- tehostetun tuen käytännön järjestäminen
- toimintatavat lapsen tehostetun tuen aloittamisessa, toteuttamisessa ja päättämisessä
- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan, arviointiin ja tarkistamiseen liittyvät käytänteet
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, tehostetun tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja tehostetun tuen järjestämisessä.

Erityinen tuki

- erityisen tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten kohdalla lapsen ohjautuminen pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin ja monialainen yhteistyö prosessissa
- yhteistyö muun varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kanssa sekä muu yhteistyö, eri toimijoiden vastuut ja työnjako
- yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa
- toimintatavat, kun erityinen tuki päätetään lopettaa ja tuki jatkuu tehostettuna tai yleisenä tukena.

Varhaiskasvatuslaissa säädetyt tuen muodot

- tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken
- huoltajalle ja lapselle tiedottamiseen ja huoltajan ja lapsen kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyvät toimintatavat.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa määritellään tulkitsemis- ja avustamispalveluihin sekä apuvälineisiin liittyvät hallinnolliset käytänteet varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla.

5.2 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä¹⁰⁷ on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää¹⁰⁸.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu¹⁰⁹.

¹⁰⁷ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

¹⁰⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹⁰⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta¹¹⁰. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan tuottama varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän¹¹¹ varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä¹¹².

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviansa ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla¹¹³. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta¹¹⁴. Tuki voi olla säännöllistä, osa- tai kokoaikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa¹¹⁵. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹¹⁶. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹¹⁷, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja

¹¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹¹¹ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

¹¹² Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹¹³ Varhaiskasvatuslaki 31 §

¹¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹¹⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

Heinäveden varhaiskasvatuksessa toimitaan inklusiivisten periaatteiden mukaisesti.

Lapsi on ensisijaisesti ryhmän jäsen ja kaikki tukitoimet tuodaan lapsen normaaliin toimintaympäristöön. Toiminta järjestetään niin, että kaikki lapset voivat olla muiden lasten joukossa. Kaikessa tukemisessa tavoitteena on, että lapsi pystyy toimimaan oman yhteisönsä tasa-arvoisena jäsenenä. Yksilöllinen huomioiminen ja tukeminen ovat normaalia toimintaa eikä erillinen toimenpide tuentarpeessa oleville lapsille.

Kolmitasoisen tuen yleiseen tukeen kuuluu vahva ja laadukas pedagoginen osaaminen, kasvatuksen ja opetuksen tietoinen tehostaminen sekä suunnitelmallinen ja päivittäinen toiminnan arviointi ja muokkaus lasten tarpeiden mukaisesti. Osana varhaiskasvatuksen tukitoimia lapsen fyysistä-, psyykkistä- ja pedagogista ympäristöä mukautetaan lapselle sopivaksi. Tuen tasoilla liikutaan joustavasti ja siirtymävaiheissa tuen porrasta arvioidaan aina yksilöllisesti. Tukitoimia suunnitellessa pohditaan aina mihin tukea kohdennetaan. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on auttaa lasta olemaan yhteisön tasa-arvoinen jäsen.

Heinävedellä jokainen lapsi aloittaa varhaiskasvatuksen siinä yksikössä, johon menisi muutenkin ilman mahdollista todettua tuen tarvetta. Tämän takia kunnassa ei ole erillisiä erityisryhmiä tai integroituja pienryhmiä.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu tuen arvioinnin ja tukitoimien suunnittelun prosesseihin aina, kun on kyseessä tehostettu ja erityinen tuki. Hän on mukana myös silloin, kun arvioidaan yleisen tuen riittävyttä.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu myös perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin, kun arvioidaan yleisen tuen riittävyttä. Muuten varhaiskasvatuksen erityisopettajan työ perhepäivähoidossa painottuu konsultaatioon.

Lapsi- tai ryhmäavustajan tarve määritellään aina tapauskohtaisesti tuen tarpeen arviointiin perustuen.

5.3 Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹¹⁸. Lapsen tuki

¹¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan.¹¹⁹

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta.¹²⁰ Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.¹²¹

Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹²².

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta¹²³. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn

¹¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 d §, 4. momentti

¹²⁰ Varhaiskasvatuslaki 40–41 §

¹²¹ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

¹²² Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

¹²³ Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 § 3 momentti

oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehtoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹²⁴.

Lapsen ja huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö Heinävedellä

Kaikkien huoltajien kanssa keskustellaan varhaiskasvatuksessa käytettävistä tuen eri muodoista jo varhaiskasvatuksen aloitusvaiheessa. Huoltajia kannustetaan ottamaan huolet puheeksi heti, jos he havaitsevat lapsella tarvetta tuen järjestämiseen. On tärkeää, että huoltajat ovat tietoisia varhaiskasvatuksen erityisopettajan tarjoamasta tuesta ja toiminnasta sekä muista tarjolla olevista tukipalveluista.

Tuesta keskustellessa korostetaan lapsen vahvuuksia ja sitä, kuinka vahvuudet voidaan huomioida tukea järjestettäessä. Yhteistyö on luottamuksellista ja lasta sekä huoltajaa kunnioittavaa.

Monialainen yhteistyö

Heinävedellä tehdään lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvää yhteistyötä pääasiassa Siun Soten - sosiaali- ja terveyspalveluiden kanssa. Tärkeimmät yhteistyötahot ovat lastenneuvola, lapsiperheiden palvelut (läntinen alue), erikoissairaanhoido sekä erilaiset terapiapalvelut. Terapiapalveluissa yhteistyötahoina ovat myös yksityiset palveluntuottajat. Lapsen tarvitsemaa monialaista tukea järjestetään mahdollisuuksien mukaan varhaiskasvatuspäivän yhteyteen.

Monialaisen yhteistyön toimivuus edellyttää mm. käytännön järjestelyistä sopimista liittyen yhteydenpitoon ja konsultointiin eri toimijoiden välillä. Henkilöstöllä ja huoltajilla on mahdollisuus ottaa matalalla kynnyksellä yhteyttä palvelutarpeen arviointitiimiin (patatiimiin), joka on osa lapsiperheiden palveluita.

Yhteistyöpalavereihin, joissa käsitellään lasten asioita, osallistuu lapsen tuen järjestämisen kannalta tarpeelliset yhteistyötahot. Palaverin koollekutsujina toimivat yleensä varhaiskasvatuksen tai sosiaali- ja terveysalan asiantuntijat, mutta myös huoltajat voivat tehdä aloitteen. Verkstopalaverissa sovitaan, kuinka lapsen tuki käytännössä järjestetään, kunkin toimijan vastualueet sekä tuen toteutumisen seurannan ja arvioinnin käytännöt. Lasten asioita käsitellään verkostoyhteistyössä aina ainoastaan huoltajien luvalla.

Jos lapsi viettää pidempiä aikoja sairaalassa, sovitaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisesta yhteistyössä osaston henkilökunnan, perheen ja varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa.

Kotiin annettavat varhaiskasvatuspalvelut vaikeasti sairaan lapsen kohdalla suunnitellaan aina tapauskohtaisesti.

¹²⁴ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

Pidennetty oppivelvollisuus tarkoittaa aina myös erityistä tukea ja siihen liittyvät käytännöt on kuvattu tarkkaan Joensuun seudun esiopetussuunnitelmassa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa prosessin etenemisestä.

Yhteistyökäytännöt siirtymävaiheissa varhaiskasvatuksen sisällä

Lapsen siirtyessä varhaiskasvatusryhmästä tai -yksiköstä toiseen joko kunnan sisällä tai toiseen kuntaan, on tärkeää siirtää kaikki tuen järjestämisen kannalta olennainen tieto. Kunnan sisällä lapsen varhaiskasvatussuunnitelma siirtyy automaattisesti. Toiseen kuntaan siirryttäessä tulostetaan/kopioidaan em. suunnitelma, lähetetään se joko kirjepostina tai salattuna sähköpostina uuteen varhaiskasvatussyksikköön. Tulostettu lapsivasu voidaan antaa myös huoltajien toimitettavaksi.

Yleisen tuen osalta tiedonsiirtoon riittää yleensä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toimittaminen. Tehostetun ja erityisen tuen osalta on tarpeen järjestää tiedonsiirtopalaveri joko lähi- tai etätapaamisena.

Yhteistyökäytännöt siirryttäessä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen

Lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen kunnan sisällä toimitaan seuraavasti:

- Infokirjeet tulevasta esiopetukseen ilmoittautumisesta ja esiopetuskäytännöistä lähetetään huoltajille alkuvuodesta. Asiasta tiedotetaan myös paikallisessa lehdessä. Huoltajat ilmoittavat lapsensa esiopetukseen sekä täydentävään varhaiskasvatukseen.
- Esiopetuksen opettajat ja varhaiskasvatuksen opettajat/perhepäivähoidon lastenhoitajat/perhepäivähoitajat käyvät alkuvuodesta alustavaa tiedonsiirtoa lasten tuen tarpeista. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja toimii koollekutsujana.
- Huhti-toukokuussa järjestetään tehostetussa ja erityisessä tuessa olevien lasten yksilöllisiä tiedonsiirtopalavereita, joihin osallistuu huoltajien lisäksi ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja ja tulevan esiopetusryhmän opettaja/opettajat. Tarvittaessa niihin osallistuu myös lapsen kanssa työskenteleviä muita ammattilaisia esim. terapeutteja. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja toimii koollekutsujana.
- Esiopetukseen tutustuminen lapsille ja huoltajille järjestetään keväällä. Varhaiskasvatussyksiköistä voidaan tehdä lasten kanssa tutustumiskäyntejä esiopetuspaikkaan ja järjestää yhteisiä tapahtumia kevään aikana.
- Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma siirtyy automaattisesti esiopetusryhmään. Jos lapsesta on asiantuntijalausuntoja, niistä viimeisimmät toimitetaan huoltajan luvalla esiopettajalle. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja toimittaa asiakirjat.
- Huoltajille järjestetään vanhempainilta esiopetuksen alettua alkusyksystä.

Huom! Vasut on tulostettava ja arkistoitava aina, kun avataan uusi vasu ja kun lapsi siirtyy toiseen kuntaan.

5.4 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtapoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lapselle määritellään sopivin tuen taso¹²⁵ ja tuen muodot¹²⁶ tuen antamisen periaatteiden mukaisesti, mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan¹²⁷. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa¹²⁸.

Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

¹²⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹²⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹²⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹²⁸ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös¹²⁹.

Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹³⁰. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹³¹.

Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

¹²⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹³⁰ HE 148/2021 vp, s. 32

¹³¹ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹³².

Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹³³. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia** ja **hoidollisia** tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoitus ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan¹³⁴. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja

¹³² Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹³³ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹³⁴ Varhaiskasvatuslaki 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatuslain mukaisesta tuen tasosta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

Kolmitasoinen tuki Heinävedellä

Yleinen tuki

Laadukas yleinen tuki varhaiskasvatuksessa on pedagogiikan tietoista tehostamista, suunnitelmallista päivittäisen ympäristön sekä toiminnan arviointia ja muokkaamista lasten tarpeiden mukaisesti.

Varhainen puuttuminen perustuu lapsiryhmien jatkuvaan havainnointiin ja avoimeen keskusteluun huoltajien kanssa. Mahdolliset ryhmää tai lasta koskevat huolet otetaan puheeksi heti niiden herättyä varhaisessa vaiheessa huoltajien sekä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Tiimipalaverissa käydään keskustelua ryhmästä nousevista lasten tuen tarpeista, yhdessä sovituista toimintatavoista ja toiminnan arvioinnista. Käyttäytymisen pulmiin tartutaan yhteistyössä huoltajien kanssa, niihin etsitään ratkaisuja positiivisen vuorovaikutuksen kautta.

Tuki kohdennetaan vahvasti lapsen toimintaympäristöön, joka on lapsen arki varhaiskasvatuksessa. Toimintakulttuuria ja vuorovaikutusta muokkaamalla ja kehittämällä parannetaan lasten yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Positiivinen pedagogiikka on keskeisin työväline. Jotta tukea voi antaa lapsilähtöisesti, tulee kasvattajan olla tietoinen omista kokemuksistaan, arvoistaan ja asenteistaan.

Tehostettu tuki

Yksikön vastaava käynnistää prosessin tehostetun tuen järjestämisestä. Tehostetun tuen aloittaminen perustuu aina tuen arviointiin, joka on tehty yhdessä huoltajien ja varhaiskasvatuksen opettajan/varhaiskasvatuksen erityisopettajan/varhaiskasvatuksen lastenhoitajan/perhepäivähoitajan kanssa riippuen yksikössä työskentelevistä henkilöistä. Arviointi kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lapsi osallistuu suunnitelman laadintaan ikä- ja kehitystaso huomioiden.

Varhaiskasvatusjohtaja tekee hallinnollisen päätöksen tehostetun tuen aloittamisesta. Tätä edeltää huoltajan kuuleminen. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja ohjaa ja konsultoi tehostetun tuen aloittamista. Tukitoimien ja suunnitelman arviointi tehdään yhteistyössä huoltajien ja tarvittaessa eri asiantuntijoiden kanssa.

Erityinen tuki

Yksikön vastaava käynnistää prosessin erityisen tuen järjestämisestä. Erityisen tuen aloittaminen perustuu aina tuen arviointiin, joka on tehty yhdessä huoltajien, varhaiskasvatuksen opettajan/varhaiskasvatuksen erityisopettajan/varhaiskasvatuksen lastenhoitajan/perhepäivähoitajan kanssa riippuen yksikössä työskentelevistä henkilöistä. Arviointi kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lapsi osallistuu suunnitelman laadintaan ikä- ja kehitystaso huomioiden.

Varhaiskasvatusjohtaja tekee hallinnollisen päätöksen erityisen tuen aloittamisesta. Tätä edeltää huoltajan kuuleminen. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja/esiopetuksen varhaiskasvatuksen

opettaja ohjaa ja konsultoi erityisen tuen aloittamista. Tukitoimien ja suunnitelman arviointi tehdään yhteistyössä huoltajien ja tarvittaessa eri asiantuntijoiden kanssa.

Tuen muodot

PEDAGOGISIA TUKITOIMIA

- Vuorovaikutussuhde lapseen
 - lämmin, aito ja läsnä oleva aikuinen
 - hyödynnetään toiminnassa lapsen vahvuuksia
- Havainnointi ja dokumentointi (ks. luku 4.3)
 - seurataan aktiivisesti lapsen toimintaa erilaisin tavoin ja erilaisissa tilanteissa
- Kommunikaatiota ja vuorovaikutusta tukevat menetelmät
 - kuvien, toimintataulujen ja kommunikaatiokansioiden käyttö
 - tukiviittomien käyttö
- Selkeä päiväjärjestys
 - kuvat, säännölliset rutiinit
 - toiminnoilla selkeä aloitus ja lopetus
- Ennakointi: huomioidaan lasten erilainen tarve ennakointiin
- Toiminnan rytmittäminen ja jaksottaminen
 - huomioidaan lapsen vireystila
 - tauotetaan työskentelyä
- Toiminnan porrastaminen siirtymätilanteissa
- Joustavat ryhmittelyt: pienryhmät, pari ja -yksilötoiminta, ajoittain vaihtelevat ryhmät
- Positiivinen pedagogiikka
 - lapsen vahvuuksien kautta toimiminen
- Motivointimenetelmiä
 - motivoidaan lasta/ryhmää erilaisin kehuin sekä palkkioin
 - annetaan välitöntä täsmäpalautetta, positiivista ja/tai rakentavaa
- Monipuoliset toimintatavat
 - suunnitellaan toimintatapoja yhdessä lasten kanssa ikä- ja kehitystaso huomioiden
- Varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultoiva/jaksottainen tuki
 - hyödynnetään tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettajan asiantuntijuutta toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa sekä arvioinnissa
- Oppimisympäristöjen muokkaus ja kehittäminen
 - pedagogiset ratkaisut oppimisympäristöissä
- Vertaisryhmän mukaan ottaminen osaksi lapsen tarvitsemaa tukea

RAKENTEELLISIA TUKITOIMIA

- Oppimisympäristöjen muokkaaminen
 - suunnitellaan lapsen sijoittuminen toiminnassa
 - poistetaan mahdollisia häiriötekijöitä lapsen lähetyviltä tai liikkumisen esteitä

- Ryhmäkoon ja ryhmien muodostamisen tarkasteleminen
- Henkilöstörakenteen ja -mitoituksen tarkasteleminen: tehostettua ja erityistä tukea saavien lasten määrä otetaan huomioon henkilöstörakenteessa ja –mitoituksessa. Henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen: koulutus
- Apuvälineiden käyttäminen: esim. kommunikointia ja vuorovaikutusta tukevat tietotekniset laitteet ja sovellukset, lelut, pelit, äänikirjat
- Mahdolliset tulkitsemis- ja avustamispalvelut
- Rakenteellisen tuen suunnittelussa ja arvioinnissa hyödynnetään seudullista työvälinettä (erillinen liite)

HOIDOLLISIA TUKITOIMIA

- Terveystenhoidolliset toimet, esim. pitkäaikaissairauksiin liittyvä hoito ja lääkitys (mm. diabetes, astma)
- Liikkumiseen ja fyysiseen kuntoutukseen liittyvät avustamisen tarpeet, esim. pyörätuoli, seisomateline
- Yhteistyö huoltajien ja terveystoimen asiantuntijoiden kanssa: mm. lääkehoitosuunnitelman laatiminen, hoitotoimenpiteiden, lääkkeen annon ja apuvälineiden käytön opastus

5.5 Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹³⁵. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista¹³⁶.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveysviranomaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

¹³⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 a ja d §

¹³⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 20 §

Tuen tarpeen arviointi Heinävedellä

Tuen tarpeen arvioinnin tarkoitus on peilata, onko pedagogiikalle ja toiminnalle asetetut tavoitteet saavutettu. Arviointi edellyttää tiedon keruuta, analysointia ja tulkintaa. Se tarkoittaa myös henkilöstön tekemää itsearviointia, itsereflektiota ja tiimin toiminnan arviointia. Arviointi on edellytys laadukkaalle, tavoitteelliselle ja suunnitelmalliselle pedagogiikalle. Arvioinnissa käytetään kaikilla tuen tasoilla seudullista tuen tarpeen arvioinnin –lomaketta (Tupu –lomake).

	PEDAGOGISEN PROSESSIN VAIHE
1	TUEN TARPEEN HAVAITSEMINEN
2	TUEN VÄLITÖN ALOITTAMINEN
3	TUEN TARPEIDEN, VAHVUUKSIEN JA KIINNOSTUKSEN KOHTEIDEN KARTOITTAMINEN SUUNNITELMAN POHJAKSI
4	SUUNNITELMAN KIRJAAMINEN YHTEISTEN KESKUSTELUIDEN JÄLKEEN
5	SUUNNITELMAAN TUTUSTUMINEN JA SITOUTUMINEN, KOSKIEN KOKO TIIMIÄ
6	TUEN JÄRJESTELMÄLLINEN TOTEUTTAMINEN
7	TUEN TOIMIVUUDEN JATKUVA ARVIOINTI
8	SUUNNITELMAN MUOKKAAMINEN JA PÄIVITTÄMINEN HAVAINTOJEN POHJALTA
9	TUEN TARPEEN UDELLEENARVIOINTI SÄÄNNÖLLISESTI
10	SUUNNITELMAN KIRJALLINEN PÄIVITTÄMINEN
11	PÄIVITETTYJEN TUKITOIMIEN KATKEAMATON JATKAMINEN

1) Tuen tarpeen arviointi alkaa tuen tarpeen havaitsemisesta. Lapsia havainnoidaan aktiivisesti ja tuen tarpeisiin kiinnitetään huomiota mahdollisimman varhain. Huoltajien kanssa keskustellaan heti, kun tuen tarve ilmenee.

- 2) Tuki aloitetaan välittömästi tuen tarpeen ilmettyä.
- 3) Lapsen tuen suunnittelun pohjalle tehdään kartoitusta lapsen tuen tarpeista, vahvuuksista ja kiinnostuksenkohteista yhteistyössä huoltajien ja erityisopettajan kanssa.
- 4) Tuen suunnitelma kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan yhdessä käydyn keskustelun pohjalta. Varhaiskasvatuksen opettaja/erityisopettaja on päävastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta. Myös lapsen ja huoltajien näkökulmat kirjataan.
- 5) Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa, että lapsiryhmässä käydään keskustelu, jossa jokainen lapsen kanssa työskentelevä perehtyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattuihin asioihin ja sitoutuu toimimaan yhdessä sovittujen periaatteiden, toimintatapojen ja menetelmien mukaisesti.
- 6) Koko ryhmän henkilöstö tukee lasta systemaattisesti sovittujen toimintatapojen mukaisesti kaikissa arjen tilanteissa.
- 7) Tuen toimivuutta havainnoidaan, dokumentoidaan ja arvioidaan jatkuvasti arjen tilanteissa. Lapsen näkökulmaa tuen toimivuudesta selvittää lapselta itseltään ja huoltajien kanssa keskustellaan asiasta.
- 8) Havaintojen pohjalta tuen suunnitelmaan tehdään tarvittaessa pieniä muokkauksia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee pysyä ajan tasalla muuttuneista toimintatavoista ja sitä päivitetään tarvittaessa myös keskusteluiden välillä.
- 9) Havainnointia ja dokumentointia jatketaan koko ajan, jotta muutokset lapsen tuen tarpeissa tulevat näkyviksi. Jokaisen lapsen kanssa työskentelevän on tunnettava lapsen ajantasaiset tuen tarpeet, jotta suunnitelmaa voidaan päivittää.
- 10) Kirjallista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään ja arvioidaan kaksi kertaa vuodessa ja aina tuen muuttuessa. Varhaiskasvatuksen opettaja/erityisopettaja vastaa palaverin koollekutsumisesta.
- 11) Lapsen tukitoimia jatketaan niin kauan, kuin tuen tarve sitä edellyttää tai kun lapsi siirtyy esiopetukseen.

5.6 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹³⁷. Sen laidinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea

¹³⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa¹³⁸. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua.¹³⁹

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista¹⁴⁰. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

¹³⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹³⁹ HE 148/2021 vp, s. 34

¹⁴⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoitukseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoitoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveystoimen palvelut, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹⁴¹.

Kysymyksiä vasukeskustelujen tueksi tiimissä ja huoltajien kanssa Heinävedellä:

- Mitä olemme sopineet edellisellä kerralla?
- Ovatko sopimamme asiat toteutuneet? Jos eivät niin miksi?
- Millaisia muokkauksia olemme tehneet sovittuihin toimintatapoihin?
- Onko sovittuja tavoitteita saavutettu vai ovatko ne edelleen ajankohtaisia?
- Ovatko sovitut tavoitteet ja menetelmät olleet toimivia?
- Mitä sovitusta olisi hyvä muuttaa ja miksi?
- Mikä säilyy ennallaan?

¹⁴¹ HE 148/2021 vp, s. 35

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen ja arvioinnin vastuut

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan ja arviointiin aina silloin, kun kyseessä on tehostettu ja erityinen tuki. Kun henkilöstöllä herää huoli lapsen kasvuun, kehitykseen tai oppimiseen liittyen, toivotaan heitä ottamaan asia heti puheeksi varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Jos huoltajat toimittavat ryhmään lapseen liittyviä asiakirjoja, tulee nämä toimittaa myös varhaiskasvatuksen erityisopettajalle. Myös tieto lasten terapeutoista tulee ilmoittaa varhaiskasvatuksen erityisopettajalle.

Tehostetun ja erityisen tuen sekä tukipalveluiden hallinnollisten päätösten jälkeen varhaiskasvatuksen erityisopettaja päivittää vasun siltä osin. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja on koollekutsujana tehostetun ja erityisen tuen lasten palaverissa.

Kaikilla tuen tasoilla lapsen osallistuminen vasun laadintaan ja arviointiin huomioidaan ikä- ja kehitystaso. Havainnoimalla ja kyselemällä selvitetään lapsen kiinnostuksenkohteita ja toiveita oppimisen suhteen.

Tuen tarpeen ja toteutumisen arviointi (kuvattu tarkemmin kohdassa 5.5)

Ennen tehostetun ja erityisen tuen aloittamista tulee arvioida toteutettuja tukitoimia ja niiden vaikuttavuutta. Arvioinnissa käytetään seudullista tuen tarpeen arvioinnin –lomaketta (Tupu – lomake).

Vasuun kirjatut tuen tarpeen arviot ovat pohjana tehostetun ja erityisen tuen sekä tukipalveluiden hallinnollisille päätöksille.

5.7 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin¹⁴².

Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹⁴³. Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹⁴⁴. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämismääräyksessä oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla¹⁴⁵. Päätös on aina perusteltava¹⁴⁶. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹⁴⁷.

¹⁴² Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁴³ Hallintolaki 34 §

¹⁴⁴ HE 148/2021 vp, s. 35

¹⁴⁵ Varhaiskasvatuslaki 62 §

¹⁴⁶ Hallintolaki 34, 45 § 1 momentti, 47 § ja varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹⁴⁷ HE 148/2021 vp, s. 36

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista¹⁴⁸.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut¹⁴⁹.

Varhaiskasvatustilain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta¹⁵⁰. Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämistä vastaava kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen.¹⁵¹

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveyspalveluista, kuten lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

¹⁴⁸ HE 148/2021 vp, s. 34

¹⁴⁹ Varhaiskasvatustilain 15 c ja e §

¹⁵⁰ Varhaiskasvatustilain 15 e §

¹⁵¹ HE 148/2021 vp, s. 30

Hallintopäätösmenettelyt Heinävedellä tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Hallintopäätöksen tehostetun ja erityisen tuen aloittamisesta ja päättämisestä sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatusjohtaja. Päätös on joko myönteinen tai kielteinen, se on perusteltava ja siihen on liitettävä muutoksenhakuohje.

Yleisen tuen tasolla hallinnollinen päätös tehdään mm. silloin, jos lapsi tarvitsee säännöllisesti erityisiä tukipalveluja esim. apuvälinettä liikkumiseensa tai kommunikointiin.

Jos lapsella on lausunto ja siinä mainitaan esim. avustajatarve, tulee päätöksessä perustella, miksi ei toimita lausunnon mukaisesti. Riittävät tukitoimet voidaan turvata mm. ryhmän lapsiryhmää pienentämällä tai henkilöstöresurssia lisäämällä.

Päätösten valmisteluun kuuluu tuen tarpeiden kartoittaminen sekä yleisessä tuessa toteutettujen tukitoimien vaikuttavuuden arviointi. Tässä käytetään seudullista tukitoimien arviointilomaketta (Tupu-lomake). Arviointien laatimisesta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja ja/tai erityisopettaja. Arvioinnissa kuullaan myös huoltajia ja tarvittaessa sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoita. Arvioinnit kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan ja ne ovat pohjana tehostetun ja erityisen tuen sekä tukipalveluiden hallinnollisille päätöksille.

Ennen päätöksen tekemistä on järjestettävä huoltajan tai muun laillisen edustajan kuuleminen. Käytännössä tämä tapahtuu esim. palaverissa, jossa huoltajille esitellään tehdyt tuen tarpeiden ja toteutettujen tukitoimien vaikuttavuuden arvioinnit. Kuulemisen päivämäärä ja huoltajien kommentit kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Päätös pannaan täytäntöön heti ja se on voimassa toistaiseksi, vaikka huoltaja hakisikin päätökseen muutosta tai sen kumoamista.

Avustamispalvelut lapselle järjestetään yleensä kunnan varhaiskasvatuspalveluihin kuuluvana palveluna. Lapsen tarvitsemat tulkitsemispalvelut järjestetään tapauskohtaisesti, samoin kuin huoltajille tarjottava tulkkauspalvelu esim. palavereissa. Lapsi saa mahdollisesti tarvitsemansa apuvälineet yleensä Siun Soten apuvälineyksikön kautta.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

6.1 Paikallisesti päätettävät asiat

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voi olla omaleimainen, mutta se ei voi olla ristiriidassa varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kanssa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää ja kuvaa suunnitelmassa sen lisäksi, mitä perusteasiakirjassa aiemmin määrätään,

- mitkä ovat vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen liittyvät varhaiskasvatuksen arvoperustaa, pedagogisia periaatteita ja ratkaisuja täydentävät näkökulmat
- miten nämä näkökulmat tulevat esille varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, työtavoissa ja pedagogisessa toiminnassa.

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta ei toteuteta Heinäveden kunnan järjestämänä.

Yksityisten palveluntarjoajien, joiden toiminta perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen, valvotaan kuntakohtaisten suunnitelmien mukaisesti.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatustilain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatustilain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.¹⁵² Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan perusteissa kuvattuja varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin periaatteita ja käytäntöjä. Lisäksi paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa päätetään ja kuvataan, miten

- varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa
- lapsen tuen toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa
- lapsilta, huoltajilta ja muilta yhteistyötahoilta saatua palautetta kerätään ja hyödynnetään laadun ylläpitämisessä ja parantamisessa
- arvioinnissa saatuja tietoja hyödynnetään varhaiskasvatuspalvelujen johtamisessa ja kehittämisessä
- arvioinnin keskeiset tulokset julkistetaan.

7.2 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁵³. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskeissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen

¹⁵² Varhaiskasvatustilain 24 §

¹⁵³ Varhaiskasvatustilain 24 §

kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁵⁴. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁵⁵. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁵⁶.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

Heinäveden kunnan varhaiskasvatuksessa toiminnan arviointi ja kehittäminen perustuu varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin¹⁵⁷, kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaan¹⁵⁸,

¹⁵⁴ Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §

¹⁵⁵ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁵⁶ Varhaiskasvatuslaki 20 §

¹⁵⁷ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022

¹⁵⁸ Kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2022

varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteisiin ja suosituksiin¹⁵⁹ sekä Joensuun seudun kasvatuksen ja koulutuksen toimintaohjelmaan¹⁶⁰.

Varhaiskasvatuksen järjestämisen kokonaisuutta, toteutumista ja laatua **arvioidaan ja kehitetään** aikaisemmin seudulle laaditun *arviointimallin* mukaisesti. Mallissa Karvin laatimat varhaiskasvatuksen laatuindikaattorit on jaoteltu organisaation sille tasolle, jossa toimintaa voidaan arvioida ja jossa siihen voidaan vaikuttaa. Arviointia toteutetaan kaikilla tasoilla ja kaikissa varhaiskasvatuksen toimintamuodoissa kehittävän arvioinnin periaatteiden mukaisesti. Arvioinnin tarkoituksena on olla jokaisen varhaiskasvatuksen työntekijän oman työn kehittämisen väline, ja kehittämiskohteet pohjautuvat aina arvioinnin tuloksiin.

Varhaiskasvatuksen laadun arviointitieto **kootaan** toimintavuosittain *arviointiraporttiin*. Arvioinnin pohjalta **valitaan** kuntakohtaiset kehittämiskohteet. Arviointimallia **tarkennetaan toimijoiden aikaisemmin työkaluksi laaditulla laaturungolla tai sitä vastaavalla järjestelmällä**, jossa arviointikriteerit määritellään. Arviointi ja laaturunko päivittyvät ajassa tapahtuvien erilaisten ilmiöiden, arviointitarpeiden sekä valtakunnallisen ohjauksen vaikutuksesta. Heinäveden kunta osallistuu myös mm. Karvin toteuttamiin ulkoisiin arviointeihin ja kehittää paikallista varhaiskasvatuksen arviointia. Kunnan arviointisuunnitelmassa tarkennetaan millä perusteella kehittämiskohde valitaan, arviointimenetelmä (kuinka arviointi toteutetaan), aikataulu ja mitkä tulokset kerätään arviointiraporttiin.

Arviointiin osallistuvat varhaiskasvatuksen esimiesten ja työntekijöiden lisäksi lapset, huoltajat ja yhteistyötahot. Varhaiskasvatuksen kuntakohtainen arviointiraportti sekä arvioinnin ja kehittämistyön keskeiset tulokset **julkaistaan** kuntien mm. talousarvioiden ja lautakuntatyöskentelyn yhteydessä ja tarvittaessa eri medioissa.

Toiminnan arviointi ja kehittäminen paikallisella tasolla

Kuntataso

Kuntatason arvioinnissa kiinnitetään huomiota

- kuntastrategian tavoitteiden toteutumiseen ja kuntakohtaisiin kehittämiskohteisiin
- talousarvion ja sen tavoitteiden toteutumiseen
- arviointimallin kuntatasolle sijoittuviin indikaattoreihin

Kunnan varhaiskasvatuksen kehittämisestä ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatusjohtaja, joka yhdessä arviointiryhmän kanssa suunnittelee toimintavuosittain itsearviointeihin, ulkoisiin arviointeihin ja tutkimustietoon pohjautuen, kuntastrategiaa tukevat kehittämiskohteet sekä

¹⁵⁹ Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset, Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen julkaisu 24:2018

¹⁶⁰ Joensuun seudun kasvatuksen ja koulutuksen toimintaohjelma 2016-2020

toimenpiteet, vuosisuunnitelman kehittämiskohteet. Arviointiryhmänä toimii pedatiimi, joka koostuu yksiköiden vastaavista.

Toiminnan arviointi ja kehittäminen pedagogisen toiminnan tasolla

Yksikkötaso

Yksikkötason arvioinnissa kiinnitetään huomiota

- kunta- ja seutukohtaisesti sovittuihin pedagogisiin kehittämiskohteisiin
- yksikkökohtaisiin painotuksiin
- arviointimallin yksikkötasolle sijoittuviin indikaattoreihin

Esimies tukee yksikkönsä ryhmävasujen laatimista, toteuttamista ja arviointia. Yksikön vastaavat ovat vastuussa vuosisuunnitelman ja muun yksikkökohtaisen arvioinnin suorittamisesta. Toimintaa kehitetään arvioinnin perusteella kuntakohtaisten ja yksikkökohtaisten suunnitelmien mukaisesti.

Ryhmätaso

Ryhmätasolla toimintaa arvioidaan suhteessa ryhmän varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteisiin, siihen kirjattuihin toimenpiteisiin ja niiden toteutumiseen. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteet muodostuvat lasten yksilöllisistä varhaiskasvatussuunnitelmista, huomioiden vuosisuunnitelman ja yksikön kehittämiskohteet. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen tukena käytetään laaturunkoa tai vastaavaa työkalua, esim. kehittävän palautteen oppimisympäristölomaketta. Alkuarvioinnin ja keskustelun pohjalta nostetaan esiin ryhmän omat vahvuudet ja kehittämiskohteet, jotka huomioidaan suunnitelmassa. Alkuarviointi ohjaa myös tiimiä pedagogiseen keskusteluun varhaiskasvatuksen laadun ja valtakunnallisen vasun näkökulmasta. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma on toimintavuoden aikana kehittyvä asiakirja. Ryhmän toimintaa arvioidaan jatkuvana itsearviointina monipuolisia arviointimenetelmiä käyttäen sekä lasten ja huoltajien osallisuus huomioiden. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioidaan ja kehitetään säännöllisesti tiimipalaverissa sekä yksikköjen pedagogisissa tiimeissä/opettajapalaverissa. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteiden toteutumista arvioidaan myös ryhmän henkilöstön ja esimiehen kesken. Vastuu arvioinnista ryhmätasolla on yksikön vastaavalla oman ryhmänsä osalta.

Henkilöstön toiminnan arviointi perustuu itsearviointiin, ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaan, ryhmässä tehtyihin observointeihin sekä kehityskeskusteluihin esimiehen kanssa.

Yksilötaso

Arviointi perustuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumiseen. Yksilötason arvioinnista vastaa yksiköissä yksikön vastaava ja perhepäivähoitajalla perhepäivähoitaja esimiehen tuella. Arviointiin osallistuu koko tiimi, sekä lapsi ja huoltajat.

Kuvio 1. Joensuun seudun laadun arviointimalli 2020 (Karvin varhaiskasvatuksen laadun indikaattoreihin pohjautuva)

Rakennetekijät

1. Saatavuus ja inklusiivisuus

Varhaiskasvatuksen riittävyys, saatavuus, saavutettavuus ja inklusiivisuus 7, 8, 9, 10
 Huoltajille suunnattu varhaiskasvatusta koskeva ohjaus ja neuvonta 16, 17
 Yhtenäinen koulutus- ja kasvatusjärjestelmä ja siirtymät 21, 22, 23

2. Laadunhallinta ja johtaminen

Varhaiskasvatusta ohjaava opetussuunnitelma 12, 13
 Varhaiskasvatuspalvelujen ohjaus, neuvonta ja valvonta 19
 Varhaiskasvatuksen arvioinnin ja kehittämisen rakenteet 25, 26
 Henkilöstön perus- ja täydennyskoulutus sekä osaamisen kehittäminen 15
 Varhaiskasvatuksen johtamisjärjestelmä 27, 28

3. Palveluresurssit

Henkilöstörakenne ja varhaiskasvatukselle varatut resurssit 29, 30
 Varhaiskasvatuksen työaikarakenteet ja -suunnittelu 31, 32
 Lapsiryhmän rakenne ja koko 33
 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt 34

Prosessitekijät

1. Vuorovaikutus

Henkilöstön ja lapsen välinen vuorovaikutus 1, 2, 3, 4, 5
 Vertaisvuorovaikutus ja ryhmän ilmapiiri 17, 18, 19, 20, 21
 Henkilöstön keskinäinen vuorovaikutus ja monialainen yhteistyö 22, 23, 24
 Henkilöstön ja huoltajien välinen vuorovaikutus 25, 26

2. Johtaminen ja pedagoginen suunnittelu

Pedagoginen suunnittelu, dokumentointi, arviointi ja kehittäminen 6, 7
 Johtaminen pedagogisen toiminnan tasolla 15, 16

3. Pedagoginen toiminta ja oppimisympäristöt

Pedagoginen toiminta ja oppimisympäristöt 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14